

Departementene

Strategi

Småbedriftslivet

Strategi for små og mellomstore bedrifter

Forord

De er mange og verdifulle de mange små og mellomstore bedrifter vi har rundt om i hele landet. Over en million arbeidstakere jobber i Norge i bedrifter med færre enn 50 ansatte. De små og mellomstore bedriftene er viktige for hverdagen til folk flest. Vi vil ikke klare oss uten det store mangfold av varer og tjenester som denne delen av næringslivet produserer. En sterk base med små og mellomstore bedrifter er avgjørende for samlet verdiskaping og velferdsnivå. Vi snakker på mange måter om rygg-raden til norsk næringsliv.

Vi vil derfor heller ikke lykkes med å skape bærekraftige samfunn i bygd eller by uten den formidable innsatsen som gjøres daglig i småbedriftslivet. Disse bedriftene angår oss alle. De er levebrødet for mange. Med fremleggelsen av «Strategi for små og mellomstore bedrifter» ønsker regjeringen også å markere at den formidable jobben som gjøres i denne delen av næringslivet er viktig og verdsettes.

En god næringspolitikk i bunnen er avgjørende for alle bedrifter, og er fundamentet for innsatsen mot små og mellomstore bedrifter. Samtidig må

vi erkjenne at det store mangfold av landets små og mellomstore bedrifter krever en politikk som tar bedre hensyn til deres utfordringer og behov. Regjeringen har derfor som ambisjon å bidra til at små og mellomstore bedrifter kan skape bærekraftig vekst, arbeidsplasser og at de får enda bedre muligheter til å produsere effektivt tjenester og varer som et velfungerende samfunn trenger.

Hverdagen skal bli enklere for små-bedriftene og da må vi lytte til dem som vet hvor skoen trykker i hverdagen. Derfor reiste regjeringen ut i slutten av juni og møtte hundrevis av små og mellomstore bedrifter i hele landet for å høre hva som er viktig for dem. Statsminister Erna Solberg sparket det hele i gang på Lillestrøm 25. juni. Selv reiste jeg innom åtte fylker hadde flere innspillsmøter og besøkte mange bedrifter, alt fra Bolleland på Espa til Depro på Bryne som bygger skreddersydde verktøy og systemer for bedrifter i både inn- og utland. Det var et stort engasjement, det var inspirerende og nyttig, og styrket troen på at vi har et stort vekstpotensial i små og mellomstore bedrifter.

Med strategien ønsker regjeringen å

sette en tydelig kurs for innsatsen overfor små og mellomstore bedrifter. Målet er at små og mellomstore bedrifter skal bidra best mulig til den samlede verdiskapingen i norsk økonomi. I strategien har vi prioritert å se nærmere på små og mellomstore bedrifter innenfor følgende områder:

- en enklere hverdag
- god tilgang til kunder
- økt innovasjonsevne
- god nok tilgang til kompetanse og kapital

Små og mellomstore bedrifter må som resten av næringslivet kontinuerlig omstille seg og gjøre kontinuerlige forbedringer. Derfor må småbedriftspolitikken også være dynamisk. Vi må hele tiden se på mulighetene for forbedringer og gjennomføre nye lønnsomme tiltak som kan utløse vekst i disse bedriftene. Regjeringen har satt i gang en helhetlig gjennomgang av virkemidlene for forskning og innovasjon i næringslivet. Målet med gjennomgangen er størst mulig verdiskaping og flest mulig lønnsomme arbeidsplasser innenfor bærekraftige rammer. Gjennom dette arbeidet ønsker vi at virkemiddelapparatet for næringslivet skal bli både mer brukervennlig og mer effektivt. Regjeringens strategi for små

og store bedrifter er derfor ikke hugget i stein. Det er vel så mye en tydelig markering på oppstart av et langsiktig og målrettet arbeid for vekst, arbeidsplasser og småbedriftens bidrag til et bærekraftig samfunn.

Næringsminister
Torbjørn Røe Isaksen

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'Torbjørn Røe Isaksen'.

Innhold

	Forord	3
1	Innledning	6
2	Satsingsområder	11
3	Tiltak	13
4	En enklere hverdag	17
	4.1 Nytt forenklingsmål fra 2017 til 2021	21
	4.2 Brukervennlige virkemidler	30
5	Tilgang til kunder	34
	5.1 Offentlige anskaffelser	35
	5.2 Økt eksport	43
6	Økt innovasjonsevne	55
	6.1 Innovasjonsvirkemidler	57
	6.2 Innovasjon gjennom offentlige anskaffelser	65
	6.3 Immaterielle verdier	67
7	God nok tilgang til kompetanse og kapital	70
	7.1 Kompetanse	70
	7.2 Inkludering	74
	7.3 Kapital	74
	7.4 Skatte- og avgiftsendringer som kan fremme verdiskaping	79

1 Innledning

Små og mellomstore bedrifter er ryggraden i norsk næringsliv, og er avgjørende for at vi har livskraftige samfunn over hele landet. Regjeringens mål er å føre en helhetlig politikk som legger til rette for utvikling og økt verdiskaping for denne delen av næringslivet.

Ved inngangen til 2019 var det nesten 582 000 aktive virksomheter i Norge¹. Av disse har:

- 379 855 virksomheter ingen ansatte
- 141 390 virksomheter mellom 1 og 9 ansatte
- 50 800 virksomheter mellom 10 og 49 ansatte
- 6 329 virksomheter mellom 50 og 99 ansatte
- 3 582 virksomheter med flere enn 100 ansatte

Den gruppen bedrifter man vanligvis omtaler som små og mellomstore – dvs. bedrifter med 100 eller færre ansatte – utgjør over 99 prosent av alle aktive bedrifter, og står for om lag 70 prosent av verdiskapingen i privat sektor.

Disse bedriftene opererer innenfor hele spekteret av norsk næringsliv og innenfor alle næringer og bransjer: Handel, tjenester, service, vareprodusenter og underleverandører. De fleste bedriftene opererer i det lokale og regionale markedet, mens noen er internasjonalt

rettet og har betydelig eksport. Mange små og mellomstore bedrifter har høyt kompetanse- og teknologinivå innenfor sitt innsatsområde. Små bedrifter har også en fordel i at de raskere kan snu seg rundt for å gripe nye forretningsmuligheter, og en mindre organisasjon kan være mer fleksibel og kan ta raskere avgjørelser.

Sammenlignet med andre land, er det også fordeler ved å drive små og mellomstore bedrifter i Norge. Det er forholdsvis enkelt å drive næringsvirksomhet i Norge sammenlignet med de fleste andre land. Vi har en digitalt kompetent befolkning, som er rask til å ta i bruk ny teknologi, nye produkter og tjenester. Små og mellomstore bedrifter som bruker høyt utdannet arbeidskraft i Norge kan ha fordeler sammenlignet med liknende bedrifter i mange andre land, fordi forskjellen i lønnsnivå på høyt og lavt utdannet arbeidskraft er mindre enn i mange andre sammenlignbare land.

¹ SSB, Virksomheter, foretak, regnskap: <https://www.ssb.no/virksomheter-foretak-regnskap/statistikker/bedrifter/>

Det er flest små og mellomstore bedrifter også i andre land
De to mest brukte definisjonene av små og mellomstore bedrifter er EUs og SSBs. EU bruker en terskel på 250 ansatte til å skille små og mellomstore bedrifter fra store bedrifter, i kombinasjon med terskelverdier for omsetning eller balansesum. SSB oppgir i flere av sine statistikker bedrifter i grupperinger opp til 99 ansatte, og for 100 eller 250 og flere.

I regnskapsloven (lov 17. juli 1998 nr. 56 om årsregnskap m.v.) defineres små foretak som foretak som har årlig salgsinntekt under 70 millioner kroner, balansesum under 35 millioner kroner og gjennomsnittlig antall ansatte under 50 årsverk.

For å sammenligne norske, tyske og britiske forhold kan vi se på andelen virksomheter med under 50 ansatte, det som etter både EUs og regnskapslovens definisjon omtales som små bedrifter: I Tyskland omfatter dette 96,4 prosent av alle virksomheter, i Storbritannia 97 prosent, mens i Norge har 98,3 prosent av virksomhetene under 50 ansatte. Det er altså ikke et særnorsk fenomen at svært store deler av næringslivet består av små og mellomstore virksomheter, selv om det gjelder en noe større andel i Norge.

Stort mangfold av små og mellomstore bedrifter

Det er stor variasjon mellom bedriftene i denne gruppen, og de spenner over hele bredden av produkter og tjenester som samfunnet trenger. De aller fleste er enkeltpersonforetak og bedrifter med under 50 ansatte: Mange er såkalte levebrødsbedrifter med ambisjon om å gi en fornuftig inntekt til seg selv og de som jobber i bedriften. De aller fleste av bedriftene har lokalt eierskap, er familieeide og mange slike bedrifter eies innenfor samme familie i generasjoner. Andre bedrifter har sterke vekstambisjoner, mål om å bli store og oppnå sterke markedsposisjoner på kort tid.

Selv om små og mellomstore bedrifter kan ha relativt ulike mål, ulike kompetanse- og teknologinivå og de fleste ikke driver med eksport, er de avhengige av hele tiden å gjøre forbedringer. Felles for bedriftene er at de over tid er avhengige av å drive mer effektivt og øke produktiviteten for å opprettholde tilfredsstillende konkurransekraft og sikre inntekter. Også små og mellomstore bedrifter vil bli påvirket av at andelen i yrkesaktiv alder blir mindre. De er derfor som øvrig næringsliv, like avhengige av kontinuerlig omstilling og forbedringer for å øke effektiviteten.

Nedenfor følger eksempler på noen grupper innenfor segmentet små og mellomstore bedrifter:

- Bedrifter som *utfører tjenester eller produserer varer* hovedsakelig til et lokalt eller regionalt marked. Størrelsen på markedet bestemmer i stor grad størrelsen på bedriften, og bedriften har begrenset potensial for vekst utover å ta større markedsandeler lokalt og regionalt. Bedriftene fyller en viktig funksjon som leverandør av varer og tjenester. De bidrar til arbeidsplasser og bosetting, og gir unge mennesker sommerjobber og arbeidserfaring. Bedriftene er som regel viktige både som kunder av, og som leverandører til, andre bedrifter i området. Dette kan for eksempel være et serveringssted eller en rørleggerbedrift.
- Bedrifter som *leverer inn i en verdikjede*, og ofte er underleverandører til andre større bedrifter innenfor for eksempel industriell produksjon eller bygge- og anleggsvirksomhet. Bedriftene eksporterer ikke nødvendigvis selv, men fordi viktige kunder eksporterer og opererer i globale markeder, kan dette gi grunnlag for en betydelig utvikling av bedriftene. Ofte opererer disse bedriftene som en del av en næringsklynge og i sterke norske og internasjonale næringsmiljø. Dette kan for eksempel være en bedrift som lager komponenter som utgjør del av en skipsmotor.
- Bedrifter som er bygd opp rundt nyskaping og *innovasjon*, gjerne basert på ny teknologi, med et betydelig globalt markedspotensial. Bedriftene har gjerne store vekstambisjoner, og har derfor stort behov for kapital og adgang til markeder. Slike bedrifter har ofte høyt kompetansenivå blant de ansatte. Flere av bedriftene bruker lite ressurser på å etablere seg i hjemmemarkedet før de satser i internasjonale markeder.

Midsund Bruk, foto: Jiri Paur

2 Satsingsområder

Nærings- og innovasjonspolitikken omfatter mange innsatsområder. Det er for små og mellomstore bedrifter, som i næringslivet for øvrig, summen av vilkår som er avgjørende for å stimulere til lønnsom omstilling, vekst og konkurransekraft. Små og mellomstore bedrifter er for eksempel avhengig av satsing på samferdsel og investering i vei, bane og god infrastruktur. Regjeringens historiske satsing på samferdsel bidrar til bedre vilkår for den store underskogen vi har av små og mellomstore bedrifter. Også små og mellomstore bedrifter er avhengig av god tilgang på fornybar kraft. Regjeringens satsing på fornybar kraft kommer derfor små og mellomstore bedrifter til gode. Produksjon, vekst og nye arbeidsplasser må være bærekraftig, og en offensiv klimapolitikk for å oppfylle våre klimaforpliktelser vil være en rammebetingelse for små og mellomstore bedrifter. Også disse bedriftene må drive grønnere, smartere og mer nyskapende. Dette er eksempler på noen innsatsområder som er like viktige og gjennomgående for alt næringsliv, og som ikke har fått en særskilt omtale i denne strategien.

Regjeringen har i strategien valgt å konsentrere seg om fire satsingsområder. Regjeringen vil bidra til:

- **En enklere hverdag for små og mellomstore bedrifter.** En liten bedrift har mindre administrativ kapasitet enn større bedrifter til drive med aktiviteter som ligger utenfor kjernevirksomheten. De er i betydelig grad avhengig av å bruke arbeidskraft og tid på å produsere varer og tjenester. De må samtidig stort sett etterleve det samme regelverket og rapportere omtrent like mye til myndighetene som større bedrifter. Det medfører at krav og rapporteringer koster relativt sett mer for små bedrifter. Alle forenklinger som bidrar til å redusere de administrative byrdene vil derfor bety relativt sett mer for små bedrifter. Det vil gi dem bedre vilkår for satsing på omstilling, vekst og utvikling. Et brukervennlig virkemiddelapparat som gir brukerne god oversikt og enklere tilgang til relevante virkemidler, bidrar også til en enklere hverdag for små og mellomstore bedrifter. Dette er derfor ett av målene for den helhetlige gjennomgangen av det næringsrettede virkemiddelapparatet.
- **Å gi små og mellomstore bedrifter bedre mulighet til tilgang til**

kunder. Det offentlige bruker hvert år over 500 milliarder kroner på innkjøp og er et stort og viktig marked også for små og mellomstore bedrifter. God tilgang til å konkurrere om offentlige kontrakter bidrar til nytenking, utvikling og omstilling i slike bedrifter. Regjeringen følger opp Granavolden-plattformen og vil gi små og mellomstore bedrifter en reell mulighet til å konkurrere om relevante offentlige kontrakter, og gjøre det enklere å delta i slike konkurranser.

Det er kun en begrenset del av små og mellomstore bedrifter som eksporterer. For at små og mellomstore bedrifter skal bidra til å realisere regjeringens mål om størst mulig samlet verdiskaping er vi avhengig av at flere slike bedrifter lykkes med eksport. Samtidig er eksport forbundet med kostnader og risiko som kan gjøre slik satsing krevende. Med et lavere inntektsnivå vil slike kostnader kunne være tyngre for små bedrifter enn for store. Myndighetenes arbeid for å stimulere til økt eksport og internasjonalisering har derfor særlig stor betydning for små og mellomstore bedrifter. Regjeringen ønsker å legge til rette for økt eksport fra små og mellomstore bedrifter. Det kan skje ved økt eksport fra bedrifter som allerede eksporterer og ved å stimulere til at flere små og mellomstore bedrifter starter opp med eksport.

- **Stimulere til økt innovasjonsevne i små og mellomstore bedrifter.** Regjeringen har som ambisjon at Norge skal bli et av de mest innovative landene i Europa. Det er bedriftene som er motoren i innovasjonsprosessene. Landets store bredde av små og mellomstore bedrifter innebærer et betydelig potensial for økt innovasjonsevne og verdiskaping. Vi trenger flere små og mellomstore

bedrifter som er både grønnere, smartere og mer nyskapende i produksjon av varer og tjenester. Regjeringen har satset kraftig på virkemidler som styrker næringsrettet forskning og innovasjon, og vil videreføre denne innsatsen. Det gjøres nå en helhetlig gjennomgang av disse virkemidlene. De små og mellomstore bedriftene mottar en betydelig andel av den samlede innsatsen, og regjeringen har som mål at den samlede innsatsen overfor små og mellomstore bedrifter videreføres.

- **God nok tilgang på kompetanse og kapital til små og mellomstore bedrifter.** Små og mellomstore bedrifters omstillings- og verdiskapingsevne er avhengig av kompetente og produktive medarbeidere. En bred satsing på kompetanse i arbeidsstyrken og tilgang på arbeidskraft vil være avgjørende for at små og mellomstore bedrifter kan bidra til økt vekst og skape flere jobber. Regjeringen har høye ambisjoner for Norge som kunnskapsnasjon, og ser det som avgjørende at små og mellomstore bedrifter får tilgang på kompetent arbeidskraft innenfor de områder det er behov for.

Små og mellomstore bedrifter i alle bransjer og ulike faser i utviklingen trenger tilgang på kapital. Den viktigste kilden til kapital for små og mellomstore bedrifter i Norge er kapitalmarkedet i Norge. I tillegg bidrar det næringsrettede virkemiddelapparatet med kapital og ordninger med risikoavlastning for små og mellomstore bedrifter. Regjeringen er opptatt av å bidra til god nok tilgang på kapital for små og mellomstore bedrifter ved å tilrettelegge for et velfungerende kapitalmarked som fremmer realisering av lønnsomme investeringer, og vil prioritere næringsfremmende skatte- og avgiftsendringer.

3 Tiltak

Strategiens tiltak:

En enklere hverdag – nærmere beskrevet kap. 4
<i>Nytt forenklingsmål</i>
Regjeringen vil: • Redusere næringslivets kostnader ved å forenkle rapportering, lover og regler med 10 mrd. kroner årlig i perioden 2017–2021. • Modernisere og forenkle selskapslovgivningen ved å: - Revidere selskapsloven for å legge til rette for effektiv organisering av felles virksomhet med ubegrenset ansvar. - Videreføre arbeidet med å tilpasse reglene i aksjeloven slik at regler og rapporteringskrav ytterligere tilpasses små og mellomstore foretak. • Gjennomgå regelverket for rekonstruksjon i selskapene slik at selskapene får et rammeverk for omstilling som kan skape muligheter for samfunnsøkonomisk og bedriftsøkonomisk lønnsomhet. • Vurdere å utrede muligheten for forebyggende restrukturering som legger til rette for at personlig næringsdrivende som har økonomiske forpliktelser som stanser videre lønnsom næringsdrift, skal få en ny sjanse. • Fjerne omstillingsloven • Videreføre virksomheten i Regelrådet. • Utvikle en ny digital skattemelding. • Bidra til pålitelige registerdata og utvikling av Brønnøysundregistrenes registerplattform. • Tilgjengeliggjøre mer data til offentligheten, gjennom utvidelser av Brønnøysundregistrenes datatjenester. • Se på mulighetene for å dele tilsynsdata. • Fortsette arbeidet med å forenkle og digitalisere plan- og byggesaksprosessene via den digitale tjenesteplattformen Fellestjenester BYGG på Altinn. • Bidra til å øke hastigheten på digitaliseringen av tjenester i kommunene. • Etablere fleksible IKT-løsninger i NAV som skal gi høy grad av automatisering og god kvalitet i saksbehandlingen. • Følge opp forstudien om forskjeller mellom finans- og skatteregnskapet gjennom videre arbeid for å se om og evt. hvordan forenklinger i regnskapsmessig og skattemessig rapportering for små aksjeselskaper kan gjennomføres.
<i>Brukervennlige virkemidler</i>
Regjeringen vil: • Følge opp gjennomgangen av de næringsrettede virkemidlene for forskning og innovasjon og iverksette eventuelle endringer innen utløpet av 2020. Formålet med gjennomgangen er å få størst mulig verdiskaping og flest mulig lønnsomme arbeidsplasser innenfor bærekraftige rammer ut av de midlene som kanaliseres gjennom virkemiddelapparatet. Gjennomgangen skal bidra til: - Ryddigere grenseflater og avklarte roller - Et brukervennlig virkemiddelapparat - Godt samspill mellom virkemidler på lokalt, regionalt, nasjonalt og internasjonalt nivå - Størst mulig effekt av de næringsrettede virkemidlene - Effektiv organisering, styring og administrasjon av virkemiddelaktørene - Styrket kompetanse hos virkemiddelaktørene innenfor forvaltning og rådgivning.

Strategiens tiltak:

Tilgang til kunder – nærmere beskrevet kap. 5
<i>Offentlige anskaffelser</i>
Regjeringen vil: • Evaluere hevingen av nasjonal terskelverdi i anskaffelsesregelverket. • Foreta en todelt utredning av de markedsmessige konsekvensene av store offentlige anskaffelser og oppdragsgivernes etterlevelse av «del opp eller begrunn-prinsipp», for utvalgte områder der vi vet at det er utfordringer med store kontrakter. • I samarbeid med næringslivet og oppdragsgivere utarbeide felles kjøreregler for offentlige anskaffelser. • Ha som mål at alle offentlige virksomheter innen utgangen av 2024 skal bruke digitale verktøy i hele anskaffelsesprosessen og at det skal være sømløs informasjonsflyt mellom ulike digitale løsninger. • Vurdere om eBevis kan videreutvikles for å gi tilgang til flere datakilder og for flere brukergrupper, herunder undersøke om forbrukere kan og bør få tilgang til sanntidsinformasjon om norske leverandører som er tilgjengelig gjennom eBevis. • Utrede nærmere hvordan innhenting, lagring, tilgang og bruk av data på anskaffelsesområdet kan forbedres både på kort og lang sikt.
<i>Økt eksport</i>
Regjeringen vil: • Fremme frihandel og forutsigbar markedsadgang, både gjennom å sikre oppslutning om WTO-avtalen og forhandle nye frihandelsavtaler med bl.a. Kina og oppdatere eksisterende frihandelsavtaler. • Fremme EØS-avtalen for å skape gode løsninger for norsk næringsliv i det indre marked. • Følge opp etablering av Single Digital Gateway. • Målrette informasjon om SOLVIT mot små og mellomstore bedrifter. • Styrke arbeidet med å få små og mellomstore bedrifter til å delta i standardiseringsarbeidet. • Gjøre virkemidler for eksport og internasjonalisering hos ulike virkemiddelaktører lettere tilgjengelig for små og mellomstore bedrifter, ved å: - opprette en ekspertgruppe som skal gi regjeringen råd om hvordan virkemiddelapparatet bør innrettes for å tilrettelegge for økt eksport og internasjonalisering av små og mellomstore bedrifter. - utvikle tettere kobling mellom virkemidler som skal bidra til eksport og internasjonalisering.

Strategiens tiltak:

Økt innovasjonsevne – nærmere beskrevet kap. 6

Regjeringen vil:

- Videreføre den sterke satsingen på næringsrettet forskning og innovasjon hvor hoveddelen av virkemidlene retter seg mot små og mellomstorebedrifter.
- Fortsette å styrke fylkeskommunens mulighet til å legge til rette for nye og videreutvikle eksisterende arbeidsplasser, ved å gi dem et tydeligere og sterkere ansvar for mobiliserende og kvalifiserende virkemidler som næringshageprogrammet, inkubatorprogrammet, mentorprogram, bedriftsnettverk, samt deler av etablerertilskuddet.
- Vurdere medlemskap i Europakommisjonens rammeprogram for neste programperiode, herunder Horisont Europa, og eventuelt legge til rette for norsk uttelling i programmene gjennom et nasjonalt mobiliseringsarbeid.
- Fortsette å legge til rette for økt bruk av innovative anskaffelser gjennom blant annet tiltakene om innovasjon i Meld. St. 22 (2018-2019) Smartere innkjøp – effektive og profesjonelle offentlige anskaffelser.
- Utarbeide en strategi for immaterielle verdier innenfor kreative næringer med mål om bedre sikring og utnytting av immaterielle verdier og rettigheter.
- Kartlegge næringslivets kompetanse om industrielle eventuelle hindringer for næringslivets bruk av immaterielle rettigheter i Norge.

Strategiens tiltak:

God tilgang på kompetanse og kapital – nærmere beskrevet kap. 7
<i>Kompetanse</i>
Regjeringen vil: • Utarbeide og sette i gang en ny kompetansereform for at ingen skal gå ut på dato og at flere skal kunne stå i jobb lenger. En melding til Stortinget om Lære hele livet-reformen vil legges frem våren 2020. • Utarbeide en melding til Stortinget om relevans i høyere utdanning med fokus på tilrettelegging for god samhandling mellom utdanning og arbeids- og næringsliv. • Gjennomføre en hensiktsmessig oppfølging av anbefalingene i Digital21, blant annet gjennom: - Styrket politikkoordinering gjennom digitaliseringsministeren og regjeringens digitaliseringsutvalg gjennom utforming av nye strategier for kunstig intelligens og digitalisering av offentlig sektor - Utvikle en digital plattform for etter- og videreutdanning som skal gi personer og virksomheter bedre oversikt over tilbudet av etter- og videreutdanning.
<i>Inkludering</i>
Regjeringen vil: • Videreføre satsing på inkluderingsdugnaden.
<i>Kapital</i>
Regjeringen vil: • Innføre SMB-rabatten når EUs CRR/CRD IV-regelverket trer i kraft i EØS-avtalen. • Vurdere egnet oppfølging av Kapitaltilgangsutvalgets utredning og anbefalinger.
<i>Skatte- og avgiftsendringer</i>
Regjeringen vil • Prioritere skatte- og avgiftsendringer som styrker vekstevnen i økonomien, letter omstilling og skaper nye arbeidsplasser. • Vurdere Kapitaltilgangsutvalgets utredning og anbefalinger vedrørende skatte- og avgiftsendringer. • Lyse ut et utredningsprosjekt om formuesskattens betydning for små og mellomstore bedrifter og deres eiere.

4 En enklere hverdag

For å oppfylle regjeringens ambisjon om at små og mellomstore bedrifter skal skape vekst og flere arbeidsplasser, og være en drivkraft i omstillingen av norsk økonomi, er vi avhengige av at bedriftene bruker mest mulig av tiden sin på å skape verdier og inntekter til eierne, de ansatte og samfunnet.

Å tilrettelegge for en enklere hverdag for bedrifter flest er produktivitetsfremmende. Regjeringen vil bidra til at det blir enklere å starte, omstille, fornye og drive små og mellomstore bedrifter. Omfattende og krevende rapporteringsplikter medfører administrative kostnader for bedriftene. Regjeringen vil derfor fortsette og forsterke innsatsen for å redusere næringslivets kostnader ved å forenkle rapportering, lover og regler. En målrettet forenklingssinnsats kommer særlig små og mellomstore bedrifter til gode. Verdiskapingen blir størst dersom reguleringer og krav fra myndighetene både ivaretar behovet for kontroll, og samtidig påfører bedriftene minst mulig administrativ belastning.

Regjeringen har vært, og fortsetter å være, opptatt av å unngå nye byrder for næringslivet, med mindre andre samfunnshensyn veier tyngre. Eksempel på tiltak som har økt de administrative kostnadene for bedriftene i de senere årene er nye regler for kassaapparat og krav til personallister i utvalgte bransjer. Dette har i stor grad vært tiltak rettet mot økonomisk kriminalitet. Selv om kravene kan oppleves som en byrde, så er det samtidig viktig med likere konkurransevilkår for seriøse bedrifter.

Norge scorer gjennomgående høyt på internasjonale undersøkelser om næringsvennlighet. I den nyeste Doing Business-undersøkelsen i regi av Verdensbanken, rangeres Norge som verdens 7. beste land å drive næringsvirksomhet i – foran land som Sverige, Tyskland, Storbritannia og USA. Politisk stabilitet, fravær av korrupsjon, sikkerhet, forutsigbar og effektiv offentlig forvaltning og høy tillit i samfunnet er viktige faktorer for å få et effektivt næringsliv.

Regjeringens forenklingssarbeid for næringslivet følger to hovedspor. Regjeringen vil ha en bred innsats for å forenkle lover og forskrifter, og vi vil gjøre det enklere for bedriftene å håndtere rapporteringspliktene til myndighetene.

- Forenkling av regelverk dreier seg om å gjøre regelverket bedre og lettere tilgjengelig for næringslivet. Det er et mål at næringslivet enkelt kan forstå sine plikter og rettigheter. Tydelige regler og gode veiledere er derfor et mål både ved revisjon av eksisterende og utarbeidelse av nytt regelverk. I arbeid med lov- og forskriftsendringer må forenklingsshen-synet veies opp mot andre relevante samfunnshensyn.

- Forenkling dreier seg også om at nødvendig rapportering til myndighetene kan gjøres mest mulig effektivt for både bedrifter og berørte myndigheter. Forenklet og effektiv rapportering kommer særlig små og mellomstore bedrifter til gode. Digitalisering kan gi en enklere rapportering og legge grunnlaget for bedre bruk av innhentede opplysninger. Digitalisert rapportering er fordelaktig for bedriftene, og reduserer både saksbehandlingstid og kontrollinstansenes ressursbruk.

Målet om en enklere hverdag for bedriftene oppnås ved å løse oppgaver på nye og smartere måter. Det krever innovasjon gjennom å la teknologi overta oppgaver som tidligere ble utført manuelt, og å gjøre ting på helt nye måter. Dette handler også om å se muligheter for nye modeller.

Regjeringen har satset på forenkling

Regjeringen har hatt et høyt trykk på forenklingsarbeidet, og har videreført og forsterket tidligere arbeid på området. Det er gjennomført forenklinger i perioden 2011–2017 som gir en estimert årlig brutto besparelse for næringslivet på nesten 17 mrd. 2017-kroner. Dette har gitt bedre rammebetingelser for små og mellomstore bedrifter. Nærings- og fiskeridepartementet har rapportert nærmere om forenklingsarbeidet og hvilke tiltak som er gjennomført i rapporten Forenklingsarbeidet for næringslivet 2011–2017.

Regjeringens forenklingsarbeid har vært bredt anlagt og omfatter flere mål om bedre rammebetingelser for bedriftene:

Regjeringen har gjort det enklere å starte og drive virksomhet

Aksjeselskaper kan stiftes elektronisk direkte gjennom Altinn. Stiftelsesdokumenter, som tidligere måtte underskrives fysisk, kan mottas og signeres digitalt. Selskapsdokumenter for aksje- og allmennaksjeselskaper signeres digitalt, og dersom selskapet skal ha revisor, kan det også signeres elektronisk i Altinn. Banken kan bekrefte aksjeinnskuddet med sin elektroniske signatur. Løsningen er også mer effektiv siden den kontrollerer at utfyllingen av informasjon (formalia) er gjort korrekt.

A-ordningen har vært i drift siden 1. januar 2015. Lønns- og ansettelsesforhold sendes fra lønnssystem via Altinn, som sørger for at Skatteetaten, Statistisk Sentralbyrå og NAV får de opplysningene de trenger for å løse viktige samfunnsoppdrag, som korrekt beregning av ytelser og bedre kontroller i arbeidet mot svart økonomi. Ordningen tilrettelegger også for gjenbruk og ytterligere forenklinger og avvikling av annen rapportering. Brønnøysundregistrene og Skattedirektoratet sitt samarbeid om samtykkebasert lånesøknad er et godt eksempel på dette. Det vurderes løpende flere områder der lønnsdata fra a-ordningen kan gi ytterligere forenklinger for næringsliv og borgere.

Regjeringen har forenklet aksjelovgivningen slik at reglene skal bli enklere å forstå og etterleve. Formelle krav til attestasjoner fra revisor og omfattende krav i vedtektene er redusert. For de små selskapene vil disse endringene bidra til en enklere hverdag og til at innsatsen kan rettes mot kjernevirksomheten.

Regjeringen har modernisert og forenklet regnskapsloven. Det er blant annet innført redusert krav til utarbeidelse og revisorgodkjenning i forbindelse med åpningsbalanse. Elektronisk signatur sidestilles med fysisk signatur. Mulighet til å delta elektronisk på generalforsamlinger som arrangeres fysisk, medfører også betydelige besparelser for næringslivet.

Regelverk er bedre tilpasset små og mellomstore bedrifter
Årsregnskapet er blitt enklere for små selskaper. En regel om begrenset regnskapsplikt medfører at nødvendig informasjon kan hentes direkte fra næringsoppgaven. Dermed blir det tilnærmet kostnadsfritt å utarbeide årsregnskapet siden den bygger på informasjon som allerede finnes. Kravet om å utarbeide årsberetning er opphevet for små foretak. Endringen er en betydelig forenkling for et stort antall små regnskapspliktige.

Konsekvenser av nytt regelverk utredes godt før beslutning
Nøkkelen til velbegrunnede og gjennomtenkte statlige tiltak er gode beslutningsgrunnlag. Regjeringen har fastsatt en revidert utredningsinstruks som krever at seks grunnleggende spørsmål alltid skal besvares før man bestemmer hvilke tiltak som skal iverksettes. Den nye instruksjonen skal bidra til å øke kvaliteten på utredninger, slik at beslutninger som berører blant annet småbedriftenes hverdag blir tatt på best mulig grunnlag.

Regelrådet er etablert som et uavhengig organ med formål om å bidra til at næringslivet ikke påføres unødvendige byrder gjennom nytt eller endret regelverk. En vanlig uttalt kritikk fra næringslivet er at nytten av nye tiltak ofte overselges mens kostnadene for næringslivet undervurderes. Regelrådet skal derfor vurdere om konsekvensene for næringslivet er tilstrekkelig kartlagt, og om reglene er utformet slik at målene oppnås til en relativt sett lav kostnad for næringslivet.

4.1 Nytt forenklingsmål fra 2017 til 2021

Regjeringen har i ny politisk plattform varslet fortsatt store ambisjoner for forenklingsarbeidet. Vi skal redusere næringslivets kostnader ved å forenkle rapportering, lover og regler med 10 mrd. kroner årlig i perioden 2017–2021. Realisering av målet vil forbedre vilkårene for små og mellomstore bedrifter ytterligere.

Regjeringen skal legge vekt på regelforenklinger som kommer små og mellomstore bedrifter til gode. Næringslivet selv fremhever at rapportering til SSB, arbeidsmiljøloven, tilsyn, HMS-regelverket og skatte- og avgiftsreglene kan være kompliserte å etterleve. Derfor vil regjeringen i enda større grad rette søkelyset mot disse områdene.

Effektiv bruk av teknologi og digitale løsninger vil stå sentralt i forenklingsarbeidet fremover. Dette kan gi sømløse prosesser og bidra til omstilling og økt konkurransekraft for både næringsliv og forvaltning. Slike digitale løsninger kan også gi økte kontrollmuligheter for myndighetene og bidra til at omfanget av svart økonomi reduseres. Dette bidrar til å skape bedre konkurransevilkår for bedriftene.

4.1.1 Modernisering og forenkling av selskapsretten

I Granavolden-plattformen sier regjeringen at den vil gjennomgå selskapsretten for å fremme økt verdiskaping. Som omtalt ovenfor, er det gjennomført en

rekke forenklinger i aksjelovene siden 2017. Dette er forenklinger som kommer små og mellomstore bedrifter til gode. I tråd med Granavolden-plattformen vil regjeringen nå også se på andre deler av selskapsretten.

4.1.2 Vurdere regelverk om restrukturering

I vekstfasen møter små og mellomstore bedrifter ofte utfordringer knyttet til likviditet, og enkelte selskaper går konkurs, selv om selskapet har forutsetninger for oppnå lønnsomhet innenfor rimelig tidshorisont. At noen selskaper går konkurs, slik at mer effektive konkurrenter og bedre eiere slipper til, er en naturlig og viktig mekanisme for å utvikle næringslivet. For samfunnet kan det imidlertid være lønnsomt om selskaper som har forbigående likviditetsproblemer, men utsikter til lønnsomhet, unngår unødvendige konkurser. Ved unødvendige konkurser oppstår det tap både for kreditorer, eiere, ansatte og samfunnet. Konkurs hos en selvstendig næringsdrivende innebærer ikke at gjelden avskrives. Det kan bety en stor gjeldsbelastning og kan sette en stopper for ytterligere næringsvirksomhet. For selvstendig næringsdrivende vil muligheten for å få avskrevet noe av gjelden som har bakgrunn i næringsvirksomhet, være avgjørende for videre selvstendig næringsdrift.

Selskapsformer

Ved oppstart av en ny juridisk enhet må man selv velge organisasjonsform. Dette valget får stor betydning for ansvar, skatt, rettigheter og plikter samt hvilken frihet man har til å disponere over foretakets midler.

Aksjeselskap (AS) er den mest brukte organisasjonsformen for små- og mellomstore foretak. I et aksjeselskap er eier/eierne bare ansvarlig for den aksjekapitalen som er innbetalt. Aksjeloven krever at aksjeselskap må ha en aksjekapital på minst 30 000 kr. De fleste aksjeselskap har under fem ansatte, mens om lag 50 000 aksjeselskaper har mellom fem og 50 ansatte.

Ansvarlig selskap (ANS eller DA) kan også være en egnet selskapsform for selskaper i en oppstartsfase. I et ansvarlig selskap har to eller flere eiere (deltakere) samlet (ANS) eller hver for seg (DA) et ubegrenset personlig ansvar for virksomheten. Ansvarlige selskaper reguleres av selskapsloven, men for å være et bedre og mer egnet redskap for dagens næringsliv bør selskapsloven revideres.

For enkelte former for næringsvirksomhet kan det også være aktuelt å stifte et samvirkeforetak (SA). Samvirkeforetak egner seg først og fremst hvis to eller flere personer ønsker å samarbeide om å få oppfylt sine økonomiske interesser. Det stilles ingen krav til innskutt kapital, men det stilles lovkrav om at egenkapitalen skal være forsvarlig. I et samvirkelag er selskapets formue eid av selskapet og ikke eierne, og overskuddet deles mellom medlemmene etter deres samhandel med samvirkeforetaket. Samvirke-loven slik den er i dag, er imidlertid først og fremst tilpasset samvirkeforetak av en viss størrelse.

Mange starter også virksomhet gjennom et enkeltpersonforetak. Enkeltpersonforetak drives for egen regning og risiko. Etter hvert som virksomheten vokser, vil ofte aksjeselskap være en mer hensiktsmessig selskapsform. Endring av selskapsform fra enkeltpersonforetak (eller ansvarlig selskap) til aksjeselskap, innebærer at virksomheten overdras til et nytt skattesubjekt.

EU vedtok 20. juni 2019 et nytt restrukturerings- og insolvensdirektiv², som bl.a. inneholder bestemmelser om forebyggende restrukturering. Medlemsstatene skal sørge for regelverk som setter virksomheter i finansielle vanskeligheter, og eventuelt kreditorene, i stand til å forhandle om restrukturering. Målet for en restrukturering er å unngå konkurs for hele eller deler av virksomheter som er levedyktige. Direktivet har også regler om såkalt «ny sjanse». Medlemsstatene skal sørge for at selvstendig næringsdrivende skal tilbys mulighet for å sanere sin gjeld når de er insolvente. Næringsdrivende skal dermed få «en ny sjanse». Medlemsstatene skal ha regler for gjeldssanering, og om hvordan næringsdrivende skal kunne starte ny virksomhet. Eventuelle forbud mot utøvelse av virksomhet skal utløpe senest på det tidspunkt når gjeldssaneringen er gjennomført. Regjeringen vil i det videre arbeidet vurdere direktivets EØS-relevans og behovet for lignende regler i Norge.

4.1.3 Fjerne omstillingsloven

Regjeringen vil fjerne unødvendig og foreldet lov- og regelverk og har i Granavolden-plattformen sagt at omstillingsloven skal fjernes. Omstillingsloven har ikke fungert etter sitt formål og dens intensjoner ivaretas av annet lovverk og i det generelle arbeidet med å stimulere til lønnsom næringsutvikling. Regjeringen vil med bakgrunn i dette fremme forslag høsten 2019 om å oppheve omstillingsloven.

4.1.4 Forenklinger i regnskapsmessig og skattemessig rapportering

Finansdepartementet ga i november 2018 professor Hans Robert Schwencke i oppdrag å utarbeide en juridisk forstudie om forskjeller mellom finans- og skatteregnskapet, med sikte på forenklinger i regnskapsmessige og skattemessige rapportering særlig fra små aksjeselskaper. Ifølge forstudien, som ble overlevert Finansdepartementet i juni 2019, kan det være mulig å samordne regnskaps- og skatterapporteringen, slik at de små aksjeselskapene kun behøver å levere ett regnskap for begge formål i én innsending. Regjeringen vil følge opp forstudien gjennom videre arbeid for å se om og evt hvordan forenklinger i regnskapsmessig og skattemessig rapportering for små aksjeselskaper kan gjennomføres.

4.1.5 Effektiv bruk av teknologi og digitale løsninger

Digitalisering av offentlig sektor er et vesentlig bidrag til omstillingen i norsk økonomi og er et av de aller viktigste forenklingsverktøyene for å effektivisere og modernisere kommunikasjonen mellom næringsliv og myndigheter. Med økt digital dialog med næringslivet kan myndighetene innhente mer informasjon i sanntid, saksbehandlingen kan skje raskere, enklere og med høyere kvalitet for både bedriftene og det offentlige.

Norge ligger langt fremme på dette feltet. A-ordningen, hvor Statistisk Sentralbyrå, Skatteetaten og NAV samordnet innrapportering av

² Europaparlaments- og rådsdirektiv (EU) 2019/1023 av 20. juni 2019 om rammeverk for forebyggende restrukturering, om gjeldssanering og næringsforbud og om tiltak for å øke effektiviteten av restrukturerings-, insolvens- og gjeldssaneringsprosedyrer, og om endring av direktiv (EU) 2017/1132 (Restrukturerings- og insolvensdirektiv).

opplysninger om lønns- og arbeidsforhold, er et godt eksempel. De største hindrene på veien fra fem papirbaserte skjema til en enhetlig digital løsning dreide seg om forhold som ulik tolkning

av begreper, ulikt tidspunkt og frekvens for rapportering på tvers av ulike sektorer og ulikt lowverk. Tverretattlig deling av data forutsetter at data foreligger i et format som kan deles. I juni i år la

Digital sikkerhet

For at et digitalt samfunn som Norge skal fungere, må vi minimere risiko for at uønskede digitale hendelser rammer oss. Det skal være trygt å bruke digitale tjenester i Norge, og digital sikkerhet er et prioritert område for regjeringen. Det digitale sikkerhetsarbeidet må sees i et helhetlig perspektiv, på tvers av sektorene, og i sammenheng med det øvrige arbeidet for samfunnssikkerhet. Det er derfor avgjørende at alle aktører, både offentlige og private, samarbeider om å møte de digitale sikkerhetsutfordringene. I 2019 lanserte regjeringen en ny nasjonal strategi for digital sikkerhet. Strategien legger grunnlaget for å gjøre det digitale Norge enda tryggere. Som en del av strategien følger ti grunnleggende anbefalinger som alle norske virksomheter bør iverksette. Tiltakene gir alle norske virksomheter et godt utgangspunkt for hva de bør tenke på i sitt sikkerhetsarbeid – uavhengig av størrelse, modenhet og kompetanse.

regjeringen fram *Én digital offentlig sektor*. Strategien gjelder for offentlig sektor i perioden 2019–2025. Retningen for arbeidet med digitalisering av offentlige tjenester ligger fast i tråd med føringene i Meld. St. 27 (2015–2016) Digital agenda for Norge, og strategien er en oppfølging av denne. Strategien gjelder på et overordnet nivå og gir føringer for digitaliseringsarbeidet i offentlig sektor og eventuelle sektorspesifikke strategier. Strategien er tverrsektoriell og skal både ivareta et helhetsperspektiv og understøtte sektorvise mål for digitalisering av offentlig sektor.

Digital skattemelding

Dagens skattemelding, tidligere kalt selvangivelse, ble i hovedsak utformet da innhenting av opplysninger på papir var hovedregelen. Regjeringen foreslår å bevilge midler til å utvikle en ny digital skattemelding for inntekt og formue for næringsdrivende, lønnstakere og pensjonister. Dette treffer alle i Norge, og nærmere 4,4 millioner lønnstakere og pensjonister, samt 750 000 næringsdrivende, får ny skattemelding. Prosessen for fastsetting av skatt forbedres gjennom en ny digital løsning, fjerning av skjema og omlegging til tema, individuelt tilpasset digital veiledning, gjenbruk av data og raskere skatteoppgjør. Den nye dialogbaserte skattemeldingen er beregnet å redusere næringslivets kostnader ved å etterleve statlige rapporteringskrav med 275 millioner kroner årlig. Prosjektet skal etter planen ferdigstilles i 2021.

Gjenbruk i offentlig sektor - 'kun-én-gang'-prinsippet

Det er et mål at bedriftene ikke må levere de samme opplysningene til flere forskjellige offentlige instanser. Et slikt dobbeltarbeid er tidkrevende og påfører næringslivet unødvendige kostnader.

En viktig forutsetning for å kunne gjenbruke data er kvalitet på dataene og infrastrukturen i Brønnøysundregistrene. Korrekte og tilgjengelige opplysninger i de 17 registrene som Brønnøysundregistrene forvalter, er av stor betydning både for å gjennomføre offentlige oppgaver og for allmenheten. Enkel tilgang til oppdaterte opplysninger i registrene skaper tillit i handel mellom næringslivet og forbrukerne. Oppdaterte og kvalitetssikrede opplysninger legger grunnlaget for at informasjon kun leveres *én gang*. Den nye registerplattformen, som er under arbeid, vil gjøre en heldigital registerforvaltning i Brønnøysundregistrene mulig.

Enhetsregisteret er et godt eksempel på praktisering av gjenbruk av ikke-taushetsbelagte opplysninger fra felles åpne offentlige registre. Grunndata om alle registrerte juridiske personer sendes ett sted hvor informasjonen er tilgjengelig for brukerne. I stedet for at hver offentlige etat sender ut hvert sitt skjema til bedriftene, sørger Enhetsregisteret for at opplysningene samles på ett sted.

Det finnes også mye informasjon av felles nytte utenfor disse registrene. Skal vi bli bedre til å dele disse dataene, må vi vite hva som finnes. Dersom etatene har tilstrekkelig «orden i eget hus» vil oversikter over egen informasjon kunne tilgjengeliggjøres. Den enkelte myndighet må ha oversikt over hvilke data den håndterer, hva dataene betyr, hva de brukes til, hvilke prosesser de inngår i, og om det finnes rettslig grunnlag for å dele dataene. Brønnøysundregistrene har derfor sammen med Difi etablert *felles datakatalog* som skal samle slik informasjon.

Etter hvert som datakatalogen kompletteres, vil det utløse en mer effektiv saksbehandling dersom det rettslige grunnlaget for gjenbruk kommer på plass for ulike datasett.

For bedriftene innebærer dette at skjemapliktene reduseres i antall og omfang blant annet ved en større grad av gjenbruk av allerede innhentede opplysninger. Videre vil mer av rapporteringen kunne foregå med utgangspunkt i maskinelle og automatiserte løsninger. Bedre beskrivelser og maskinlesbarhet bidrar til bedre grunnlag for analyser av data og bruk av kunstig intelligens, noe som styrker mulighetene for innovasjon – også for småbedriftene. Tjenesteutviklingen innenfor offentlig sektor har dreid i retning av livshendelser fremfor enkeltstående tjenester. Dette driver frem datadeling innenfor den enkelte etat og mellom etater.

Samtidig er offentlige myndigheter helt avhengig av tillit for å få inn opplysningene. Bedriftene og tredjeparter må kunne stole på at opplysningene ikke kommer på avveie. Personvernreglene og konkurransemessige hensyn skal sikre at utleveringsadgangen ikke er videre enn det som er nødvendig.

Mer effektive tilsyn

Regjeringen vil at tilsynene skal forbedre sine risikovurderinger ved å dele og gjenbruke data i forbindelse med sine tilsyn under forutsetning av at nødvendige og hensiktsmessige hjemler for dette er på plass. Justervesenet, Landbruksdirektoratet, Arbeidstilsynet, Mattilsynet og Fiskeridirektoratet samarbeider om et pilotprosjekt som etter planen skal starte i 2019. Målet er at næringslivet skal oppleve tilsynsaktiviteten som mer samordnet og at ressursbruken for det enkelte foretak knyttet til tilsynsvirksomhet reduseres.

Gi næringslivet tilgang til åpne offentlige data

Data har blitt en nøkkelressurs for næringslivet. Utviklingen innenfor stor-data og kunstig intelligens gjør at data kan forstås og utnyttes på nye måter. Å sørge for at næringslivet har tilgang til åpne offentlige data er viktig for å legge til rette for innovasjon, næringsutvikling og for å skape nye arbeidsplasser. Næringslivet får mulighet til å utvikle nye tjenester, produkter og forretningsmodeller basert på offentlig tilgjengelige datasett.

Norske offentlige data holder høy kvalitet. Det er samlet informasjon om bl.a. befolkningen i folkeregisteret, om virksomhetene i enhetsregisteret og om kart- og eiendomsinformasjon i matrikkelen. Samlet gir disse felleskomponentene og registrene grunnlag for gjenbruk og videreutvikling av kvalitetssikret informasjon. Hensynene til personvern og til forretningshemmeligheter må selvsagt ivaretas. Data som er tilgjengelig for viderebruk er synliggjort på portalene data.norge.no og i felles datakatalog. Et programmeringsgrensesnitt (API) skal gjøre dataene tilgjengelig på store, komplekse eller ofte oppdaterte datasett.

Brønnøysundregistrene arbeider målrettet med tilgjengeliggjøring av data og det har skjedd en sterk utvikling på området. Våren 2016 lanserte Brønnøysundregistrene en ny løsning for Oppgaveregisteret, og registeret er lagt tilgjengelig som åpne data via www.brreg.no. Løsningen tilbyr å laste ned hele databasen eller avansert søk etter angitte søkekriterier. I tillegg tilbys en åpen løsning hvor brukerne har mulighet til å sjekke hvilke rapporteringsplikter næringslivet har til staten. Norge er ett av få land hvor næringsdrivende og andre interessenter kan få en direkte

Gjøre geodata tilgjengelig

Det offentlige Norge forvalter store mengder verdifulle data som kan brukes til å utvikle teknologi. I 2007 ble Meteorologisk institutts værdata fritt tilgjengelig for offentligheten for bruk, spredning og videre bearbeiding. I samarbeid med NRK er det utviklet ferdige løsninger for å hente data og produkter, og store deler av Meteorologisk institutt sitt datagrunnlag og produkter er tilgjengelig på METs selvbetjente nedlastingstjenester. Tjenesten Yr.no ble en suksess blant annet fordi den ga fri tilgang til værdata som brukerne tidligere hadde måttet betale for. Etter at dataene ble fritt tilgjengelige, begynte flere å bruke dataene på måter man ikke hadde forestilt seg. For eksempel koblet en kioskkjede værdataene til bemannings-systemet sitt.

I statsbudsjettet for 2019 ble det bevilget 20 mill. kroner til Meteorologisk institutt (5 mill. kroner over fire år). Tiltaket skal løse dagens utfordringer med lagring og forvaltning av dynamiske geodata, og sørge for at dynamiske geodata av god kvalitet blir samordnet og tilgjengelige for alle brukere.

Dynamiske geodata er vær- og klimarelaterte data som endrer seg i rom og tid. Eksempler er værvarsler, forurensning av luft og hav, informasjon om drift av torskeegg og lakselus, vannføring i elver, kjøreforhold på veiene og utbredelse av havis.

Geotekniske data brukes og etterspørres i dag av en rekke ulike aktører, både profesjonelle og privatpersoner. Satsingen vil gjøre dynamiske geodata enkelt tilgjengelig for alle brukerne, fra innbyggerne til profesjonelle brukere. Dette vil også åpne for nye anvendelser og sammenstillinger (maskinlæring, kunstig intelligens) både for kommersielle og offentlige aktører. Dette kan øke utbyttet av samfunnets investeringer betydelig.

oversikt over hvilke rapporteringsplikter næringslivet har til det offentlige.

Det har vært en sterk vekst i bruk av åpne data fra Brønnøysundregistrene. I perioden 2018-2020 har Brønnøysundregistrene planlagt å utvide sine datatjenester, slik at mer data blir tilgjengelig for innbyggerne.

Økt deling av data i plan- og byggesaksprosesser

For privatpersoner og næringsdrivende som skal søke kommunen om å bygge, kan det være krevende å etterkomme informasjonskravene i regelverket. Både søker og kommunen har behov for tilgang til data fra en rekke sektormyndigheter, i tillegg til kommunens egne plandata, matrikkeldata mv. For å kunne ta ut gevinstene ved en fulldigital byggesaksprosess må relevante data tilrettelegges for digital selvbetjening.

Direktoratet for byggkvalitet har gjennom Fellestjenester BYGG på Altinn etablert infrastrukturen for fulldigital byggesaksbehandling, fra søknadsutfylling til kommunens vedtak i byggesak. Fellestjenester BYGG er en digital regelverksplattform som kontrollerer og sender inn byggesøknader til riktig kommune. Der kommunen har anskaffet fagsystem basert på e-Byggesak-standarden, vil det gi store effektiviserings- og kvalitetsgevinster for både næringen og kommunen selv.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet har gjennomført en femårig satsing på mer digitale planprosesser hvor et av målene er å få mer enhetlige og entydige digitale plankart som svarer med planbestemmelsene, samt å utvikle digitale planbestemmelser. Dette vil føre til raskere og enklere byggesaksbehandling i kommunene. Departementet skal lage en digital verktøykasse for

enklere og mer enhetlig håndtering av digitale arealplansaker for aktørene.

KS har i samarbeid med Kommunal- og moderniseringsdepartementet og kommunene utviklet et nytt hjelpemiddel for kommunene, ePlanSak. Dette er en produktspesifikasjon som kommunene kan benytte når de skal digitalisere planprosessen og anskaffe nye fagsystem.

Regjeringen vil:

- Redusere næringslivets kostnader ved å forenkle rapportering, lover og regler med 10 mrd. kroner årlig i perioden 2017–2021. Samtidig skal det holdes en oversikt over kostnader som nytt regelverk påfører bedriftene.
- Modernisere og forenkle selskapslovgivningen ved å:
 - Revidere selskapsloven for å legge til rette for effektiv organisering av felles virksomhet med ubegrenset ansvar.
 - Videreføre arbeidet med å tilpasse reglene i aksjeloven slik at regler og rapporteringskrav ytterligere tilpasses små og mellomstore foretak.
- Gjennomgå regelverket for rekonstruksjon i selskapene slik at selskapene får et rammeverk for omstilling som kan skape muligheter for samfunnsøkonomisk og bedriftsøkonomisk lønnsomhet.
- Vurdere å utrede muligheten for forebyggende restrukturering som legger til rette for at selvstendig næringsdrivende som har økonomiske forpliktelser som stanser videre lønnsom næringsdrift, skal få en ny sjanse.
- Foreslå å fjerne omstillingsloven.
- Videreføre virksomheten i Regelrådet.
- Utvikle en ny digital skattemelding.
- Bidra til pålitelige registerdata og

- utvikling av Brønnøysundregistrenes registerplattform.
- Tilgjengeliggjøre mer data til offentligheten, gjennom utvidelser av Brønnøysundregistrenes datatjenester.
 - Se på mulighetene for å dele tilsynsdata.
 - Fortsette arbeidet med å forenkle og digitalisere plan- og byggesaksprosessene, via den digitale tjenesteplattformen Fellestjenester BYGG på Altinn.
 - Bidra til å øke hastigheten på digitaliseringen av tjenester i kommunene.
 - Etablere fleksible IKT-løsninger i NAV som skal gi høy grad av automatisering og god kvalitet i saksbehandlingen.
 - Følge opp forstudien om forskjeller mellom finans- og skatteregnskapet gjennomvidere arbeid for å se om og evt. hvordan forenklinger i regnskapsmessig og skattemessig rapportering for små aksjeselskaper kan gjennomføres.

Jets Vacuum, foto: Tony Hall

4.2 Brukervennlige virkemidler

Regjeringen har satt i gang en helhetlig gjennomgang av det næringsrettede virkemiddelapparatet. Formålet er at midlene som kanaliseres gjennom virkemiddelapparatet, skal gi størst mulig verdiskaping og flest mulig lønnsomme arbeidsplasser innenfor bærekraftige rammer. Gjennomgangen omfatter bredden av næringsrettede virkemidler og ser på en rekke forhold som påvirker effektiviteten til virkemiddelapparatet. Et av målene er å gjennomføre tiltak som vil gi brukerne bedre oversikt og enklere inngang til relevante virkemidler. Det skal blant annet vurderes om det bør være en felles inngang til flere virkemiddelaktører for at det skal bli enklere for bedrifter å finne frem til ulike ordninger.

Deloitte med underleverandører Oxford Research og Menon Economics, samt danske Struensee fikk i slutten av 2018 i oppdrag å etablere et kunnskapsgrunnlag for den helhetlige gjennomgangen av det næringsrettede virkemiddelapparatet, gjennom en områdegjennomgang. Konsulentene skal kartlegge bedriftenes behov, se på overlapp mellom aktørene og ordningene og foreslå tiltak for økt brukervennlighet og effektivitet. Områdegjennomgangen omfatter Nærings- og fiskeridepartementets næringsrettede virkemidler, utvalgte næringsrettede virkemidler under Finansdepartementet, Olje- og energidepartementet, Kommunal- og moderniseringsdepartementet, Kunnskapsdepartementet, Klima- og miljødepartementet og Landbruks- og matdepartementet, samt skjæringsflater mot europeiske virkemidler.

Konsulentene for områdegjennomgangen av det næringsrettede virkemiddelapparatet leverer fire delrapporter i 2019. Berørte aktører, fylkeskommuner og andre interessenter er involvert i arbeidet gjennom møter, intervjuer og foreleggelses av rapportutkast. Egnede oppfølging av konsulentenes anbefalinger vurderes ettersom rapportene ferdigstilles.

Regjeringen vil:

- Følge opp virkemiddelgjennomgangen og iverksette eventuelle endringer innen utløpet av 2020.

**Gjennomgang av det næringsrettede
virkemiddelapparatet:**

Det overordnede målet med den helhetlige gjennomgangen av det næringsrettede virkemiddelapparatet er å få mest mulig verdiskaping og flest mulig lønnsomme arbeidsplasser innenfor bærekraftige rammer ut av midlene som kanaliseres gjennom virkemiddelapparatet.

Den helhetlige gjennomgangen tar for seg følgende problemstillinger:

1. Ryddige grenseflater og avklarte roller

I tillegg til de store virkemiddelaktørene finnes en rekke mindre aktører og ordninger med ulik tilknytning og ulike roller. På enkelte områder er det uklare grenseflater og overlapp mellom virkemiddelaktørene og mellom virkemidler. Det skal vurderes om grenseflatene kan tydeliggjøres og om aktørene bør bli bedre til å koordinere seg og samarbeide. Det skal også vurderes om ulike aktører og ordninger bør slås sammen eller avvikles.

2. Et brukervennlig virkemiddelapparat

Det skal vurderes hvordan virkemiddelapparatet kan gjøres mer brukervennlig, herunder om det bør være en felles inngang til flere virkemiddelaktører. Vi har i dag kunnskap om brukernes opplevelser av enkelte ordninger, men det er behov for større kunnskap om opplevelsen av helheten.

3. Godt samspill mellom virkemidler på lokalt, regionalt, nasjonalt og internasjonalt nivå

Norske bedrifter har i utgangspunktet tilgang til midler på internasjonalt, nasjonalt, regionalt og lokalt nivå. Det skal vurderes om det norske apparatet er innrettet slik at norsk næringsliv får utnyttet bredden i dette virkemiddelapparatet på en god måte. Flere av de regionale aktørene har god kjennskap til mulighetene i sine regioner, noe som gjør dem godt i stand til å utløse potensialet i sitt miljø. Det er samtidig viktig å sikre et godt samspill og en god arbeidsdeling med nasjonale og europeiske ordninger.

4. Mest mulig effekt av de næringsrettede virkemidlene

Ordninger, virkemidler og organisasjoner evalueres, men vurderes sjelden i sammenheng. Evalueringer gir dermed ikke nødvendigvis et godt grunnlag for en god dynamikk i virkemiddelbruken. Det bør vurderes hvordan evalueringer kan gjennomføres på en mer helhetlig og systematisk måte, og følges opp mer konsekvent, slik at vi kan få bedre forståelse for hvordan vi bør prioritere for å få mest mulig samlet effekt ut av de næringsrettede virkemidlene.

5. Effektiv organisering, styring og administrasjon av virkemiddelaktørene

Virkemiddelaktørene er organisert på ulike måter, blant annet som særlovs-selskap, statsforetak, stiftelse og etat. Det skal vurderes om dagens organisering fremdeles er slik at den støtter opp om det virksomhetene skal oppnå og er riktig i forhold til behovet for politisk kontroll. Virkemiddelaktørene har ulike modeller for håndtering og dimensjonering av administrasjonsutgifter. Det bør vurderes om noen modeller er bedre enn andre for å stimulere til effektiv drift. Det går videre med betydelige ressurser til den samlede oppdrags- og eierstyringen av virkemiddelaktørene slik dette nå er organisert. Gjennomgangen skal vurdere hvordan styringen kan effektiviseres.

6. Styrket kompetanse hos virkemiddelaktørene innenfor forvaltning og rådgivning

Virkemidlene er avhengig av kompetent forvaltning. Det bør vurderes om flere ordninger bør samles hos de mest kompetente virkemiddelaktørene, og hvordan virkemiddelaktørenes funksjon kan videreutvikles som strategisk rådgiver i politikkutformingen nasjonalt og regionalt.

5 Tilgang til kunder

De aller fleste små og mellomstore bedrifter produserer varer eller tjenester til et lokalt eller regionalt marked. Flere bedrifter har også kun Norge som marked. Gjennom offentlige anskaffelser er myndighetene en svært viktig kunde for mange bedrifter, også de små og mellomstore. Konkurransen fremmer omstilling og vekst og gjør at bedrifter blir mer konkurransedyktige i internasjonale markeder. Det er derfor viktig at konkurransemyndighetene håndhever lovene slik at markedene fungerer effektivt. Gjennom en aktiv handelspolitikk og målrettede virkemidler kan myndighetene bidra til økt eksport fra små og mellomstore bedrifter.

Anskaffelser som tilrettelegger for at små og mellomstore bedrifter leverer til det offentlige, gir disse bedriftene muligheter for økt omsetning og muligheter for innovasjon og nyskaping. Dette bidrar til å øke kompetansen i bedriften og til å styrke små og mellomstore bedrifters konkurransekraft. Verdensøkonomien har de siste tiårene blitt stadig tettere sammenvevd. Gjennom spesialisering og globale verdikjeder har vi blant annet fått tilgang til bedre og billigere produkter. Internasjonal handel påvirker alle små og mellomstore bedrifters hverdag. Bedriftene som opererer i et lokalt marked berøres for eksempel ved å bruke importerte innsatsvarer i sin produksjon av varer og tjenester. Samtidig fører økt markedsadgang til økt konkurranse. For bedrifter som er underleverandører til eksportbedrifter, er det viktig å være omstillingsdyktig og innovativ, for å møte konkurransen fra utenlandske bedrifter som kan ta deres plass i verdikjeden. Tilgang til eksportmarkeder gir små og mellomstore bedrifter

muligheter for vekst. Gjennom kontakt med krevende internasjonale kunder og nettverk får bedriftene innpass i nye markeder, tilgang til ny kompetanse og ny teknologi. Samtidig er eksport forbundet med kostnader og risiko som kan gjøre slik satsing krevende. Med et lavere inntektsnivå vil slike kostnader kunne være tyngre for små bedrifter enn for store. Myndighetenes arbeid for å stimulere til økt eksport og internasjonalisering har derfor særlig stor betydning for små og mellomstore bedrifter. Myndighetene kan gjennom en aktiv handelspolitikk og målrettede virkemidler bidra til at flere små og mellomstore bedrifter får muligheter til å eksportere direkte selv og styrke disse bedriftenes posisjon som underleverandører i internasjonale verdikjeder. Det økonomiske tyngdepunktet flytter seg sørover og østover. For små og mellomstore bedrifter vil myndighetenes rolle ha særlig stor betydning i disse vekstmarkedene, siden inngangsbarrierene her er høyere enn i de tradisjonelle europeiske og vestlige markedene.

5.1 Offentlige anskaffelser

5.1.1 Offentlige kunder er viktige for små og mellomstore bedrifter

Det offentlige bruker over 500 milliarder kroner hvert år på innkjøp, og er et stort og viktig marked for næringslivet. For mange små og mellomstore bedrifter gjør tilgang til offentlige kontrakter at de kan skape verdier og arbeidsplasser i Norge. Offentlige anskaffelser kan også bidra til nytenking, utvikling og

omstilling av næringslivet, ved å etterspørre nye, bedre og mer innovative løsninger.

Det følger av Granavolden-plattformen at regjeringen både vil gi små og mellomstore bedrifter en reell mulighet til å konkurrere om relevante offentlige kontrakter, og gjøre det enklere for små bedrifter å delta i slike konkurranser.

5.1.2 Mangelfull statistikk om små og mellomstore bedrifters tilgang til offentlige kontrakter

Det finnes ikke helhetlig statistikk som viser hvor mange virksomheter som leverer til det offentlige, hvem de er eller hvor stor andel av de offentlige kontraktene som går til små og mellomstore bedrifter. Kunnskap om dette er viktig for både det offentlige og næringslivet, og kan brukes til å målrette tiltak for næringsutviklingen. I Meld. St. 22 (2018–2019) *Smartere innkjøp – effektive og profesjonelle offentlige anskaffelser* varsler regjeringen økt satsing på bedre data, statistikk og styringsinformasjon om offentlige anskaffelser.

Vi har imidlertid noe tallmateriale fra landets kommuner og fylkeskommuner. Kommunal Rapport produserer Leverandørdatabasen som gir en årlig oversikt over leverandørene til kommunal sektor. Disse tallene, koblet med Enhetsregisteret, viser at fra 351 undersøkte kommuner og 18 fylkeskommuner i 2017, var det 97 615 unike leverandører som mottok et beløp over 1 000 kroner dette året og omsetningen var på nesten 154 milliarder.^{3 4}

Av leverandørene som mottok utbetalinger fra kommunene i 2017, har rundt 77 prosent mindre enn 10 ansatte.⁵

Leverandører med 10 til 50 ansatte utgjør i overkant av 19 prosent, mens leverandører med 50 ansatte eller flere til sammen utgjør om lag fire prosent, se tabell 1. Selv om de minste leverandørene utgjør det store flertallet av antallet leverandører, står de samlet bare for rundt 17 prosent av den totale omsetningen. Leverandører med 100 ansatte eller flere utgjør omtrent to prosent av antallet leverandører, men står for 41 prosent av den samlede omsetningen. Altså går nærmere 60 prosent av den samlede omsetningen til små og mellomstore leverandører.⁶

5.1.3 Utfordringer for små og mellomstore bedrifters tilgang til offentlige kontrakter

Anskaffelsesregelverket regulerer fremgangsmåten det offentlige skal følge når de kjøper varer, tjenester og bygge- og anleggsarbeider. Målet er effektiv bruk av samfunnets ressurser, og konkurranse er det grunnleggende virkemiddelet for å nå dette målet.

³ Tallene inkluderer kun leverandører med gyldige organisasjonsnummer per februar 2019 og kan også inkludere noen tilskudd. I underkant av 5,5 milliarder av utbetalingene i 2017 gikk til leverandører som er registret i frivillighetsregisteret. Det er grunn til å anta at en del av dette er tilskudd.

⁴ Tallene er hentet fra Leverandørdatabasen (2017) Kommunal Rapport og Enhetsregisteret - bearbeidet av Difi.

⁵ Leverandører som ikke er registrert med ansatte, inngår i denne gruppen. Om lag 58 prosent av leverandørene uten ansatte er enkeltpersonforetak.

⁶ Definert som bedrifter med færre enn 100 ansatte.

Snekker Lars, foto: Lina Grenaker

Tabell 1 Andel av antall leverandører og omsetning gruppert etter leverandørens størrelse

Størrelse	Andel av antall leverandører	Andel av total omsetning
Mikro < 10 ansatte	77 %	17 %
Små 10 – 50 ansatte	19 %	22 %
Mellomstore 50 – 100 ansatte	2 %	20 %
Stor > 100 ansatte	2 %	41 %

Leverandørdatabasen 2017. Kommunal Rapport og Enhetsregisteret. Bearbeidet av Difi.

Anskaffelsesregelverkets prosedyreregler setter rammene for konkurranseutsetting og for gjennomføringen av en rettferdig konkurranse. Det er likevel mange valg oppdragsgiverne foretar som kan påvirke graden av konkurranse. Dersom anskaffelsene er utformet slik at små og mellomstore bedrifter enten ikke kan, eller velger å ikke levere tilbud, kan dette innebære et tap både for de enkelte virksomhetene, for oppdragsgiverne og for samfunnet. I det følgende nevnes de forholdene som særlig trekkes frem som utfordrende for små

og mellomstore bedrifters deltakelse i konkurranser om offentlige kontrakter.

Kravene som stilles til deltakelse er unødig strenge

Unødig strenge krav til deltakelse i konkurranser om offentlige kontrakter, trekkes ofte frem som en utfordring for små og mellomstore bedrifter. Det kan for eksempel være for strenge økonomiske krav eller for strenge krav til referanser fra tidligere leveranser.

Krav til referanser og erfaring

I mange kontrakter er det viktig at leverandørene har god og relevant erfaring. Hvordan oppdragsgiverne etterspør dette, kan imidlertid ha stor betydning for hvem som kan delta i konkurransen eller ikke. Mange oppdragsgivere ber for eksempel om at leverandørene skal oppgi tre relevante referanseprosjekter fra de siste fem årene. For små leverandører som kun har kapasitet til å ta på seg ett prosjekt av gangen, kan et slikt krav være svært vanskelig å oppfylle. Dermed kan et krav som tilsynelatende fremstår som rimelig og fornuftig, ekskludere små og dyktige leverandører. Oppdragsgiverne bør derfor tenke gjennom om kravet er strengt nødvendig slik det er oppstilt. For eksempel vil et mindre antall referanseprosjekter, eller i hvert fall over flere år, kunne åpne opp for at flere kan delta. Og ved at det stilles krav om at de ansatte i bedriften har den etterspurte erfaringen i stedet for selve bedriften, kan det også i større grad åpnes for deltakelse fra nyetablerte virksomheter.

Statens vegvesens oppdeling av veikontrakt

Utbyggingen av FV 17 Steinkjer-Namsos har en samlet kostnad på om lag 1,7 mrd. kroner. Statens vegvesen har valgt å lyse ut prosjektet i seks entrepriser. Dette har gjort det mulig for mellomstore entreprenører å påta seg kontrakter som hovedentreprenør.

Statens vegvesen har uttalt at oppdelingen har gitt god konkurranse om kontraktene og at dette har ført til at de kunne frigjøre 80 millioner fra hovedprosjektet til marginalstrekningen Fv 17 Dyrstad – Østvik.

Det kan være nødvendig å stille krav for å kontrollere at leverandørene har tilstrekkelig kompetanse og kapasitet til å gjennomføre kontrakten, og at leveransen dekker behovet. Oppdragsgiverne velger dette ut fra egne vurderinger. Kravene kan være gode og riktige selv om noen leverandører faller utenom og er uenige i nivået på dem. Oppdragsgiverne må derimot ha bevissthet rundt kost/nytte av kravene de stiller, og dokumentasjonsmengden knyttet til disse, slik at man unngår overflødige eller unødvendig omfattende krav.

Hva som er riktig nivå på kravene vil variere og kan ikke reguleres i detalj, men det krever oppdragsgivere som har tilstrekkelig kunnskap og bevissthet om temaet. Dette ønsker regjeringen å bidra til ved å ta initiativ til å utforme felles kjøreregler for offentlige anskaffelser. Nærmere om dette under punkt 5.1.4.

Store kontrakter

Det dukker fra tid til annen opp eksempler på anskaffelser som er utformet slik at mindre bedrifter er ekskludert fra deltakelse, fordi kontraktene er for store. Dette gjelder eksempelvis store bygge- og anleggsanskaffelser, kanskje særlig av infrastruktur, eller anskaffelser der det søkes etter landsdekkende tjenester. Et kjent eksempel på det sistnevnte er anskaffelser av hotell- og konferansetjenester. Dersom slike anskaffelser ikke åpner for å levere tilbud på deler av konkurransen, vil den favorisere større leverandører som har mulighet til å levere i hele landet. Risikoen er at frittstående leverandører med evne til konkurransedyktige enkeltleveranser, presses ut av markedet.

Det å dele opp anskaffelser kan bidra til å styrke konkurransen både på kort og lang sikt, ved at kontraktene lettere blir

tilpasset mindre bedrifters kapasitet, fagområde og geografiske plassering.

Det å gjøre gode og riktige vurderinger av om en kontrakt skal deles opp eller ikke, krever kompetente og profesjonelle innkjøpere. Det krever en økt bevisstgjøring hos oppdragsgiverne. I anskaffelsesregelverket er det gitt regler om at oppdragsgiverne skal gi en begrunnelse dersom de ikke deler opp anskaffelsen i delkontrakter, gjerne kalt «del opp eller begrunn-prinsippet». Vi har lite kunnskap om oppdragsgiverne faktisk gjennomfører en slik vurdering, og om de gir gode og forståelige begrunnelser dersom de velger å ikke dele opp kontrakten. Det er også behov for mer kunnskap om hvilke konsekvenser store kontrakter kan ha på markedet, herunder påvirkningen dette har på små og mellomstore bedrifters deltakelse og konkurransesituasjonen ellers. Regjeringen vil derfor gjennomføre en todelt utredning av de markedsmessige konsekvensene av store offentlige anskaffelser og oppdragsgivernes etterlevelse av regelverkets «del opp eller begrunn-prinsipp», for utvalgte områder der vi vet at det er utfordringer med store kontrakter.

Det legges ikke godt nok til rette for innovasjon

Offentlige anskaffelser kan bidra til nytenking og utvikling i leverandørmarkedet ved å etterspørre nye og bedre løsninger. Kunnskap og teknologi vil bli langt viktigere i alle næringer fremover og offentlige anskaffelser kan bidra til å få frem de beste og mest innovative løsningene og øke konkurransekraften til næringslivet.

Små og mellomstore bedrifter kan ha nye ideer og ha utviklet nye teknologier og løsninger, som det er viktig at de også får mulighet til å tilby til

det offentlige. Ofte opplever de at oppdragsgiverne ber om ytelser og produkter som allerede er tydelig definert og detaljspesifisert. Det er derfor særlig viktig at oppdragsgiverne foretar innovasjonsvennlige anskaffelser, altså at de ikke stenger for innovasjon ved å etterspørre en ferdig beskrevet vare eller tjeneste. Ved å stille krav til hva som skal løses, men ikke hvordan, åpnes konkurransen for leverandører med nye eller innovative løsninger. Dette kan oppdragsgiverne gjøre ved å stille åpne kravspesifikasjoner eller teknologinøytrale krav. Dette krever kompetente og bevisste oppdragsgivere og kan for eksempel løftes frem i tiltaket om felles kjørereglene som omtales i punkt 5.1.4. Nærmere om innovasjon i offentlige anskaffelser også i punkt 6.1 og i Meld. St. 22 (2018-2019) *Smartere innkjøp – effektive og profesjonelle offentlige anskaffelser* kapittel 7.

Det er tid- og ressurskrevende å delta i konkurranser om offentlige kontrakter

Kostnadene med å gjennomføre anskaffelser er høye i Norge sammenliknet med andre land.⁷ Høye kostnader kan medføre at mange, og særlig de minste, avstår fra å delta i konkurranser om offentlige kontrakter.

I Meld. St. 22 (2018-2019) *Smartere innkjøp – effektivisering og profesjonalisering av offentlige anskaffelser* foreslår regjeringen en rekke tiltak for økt effektivisering og profesjonalisering av offentlige anskaffelser. For små og mellomstore bedrifter vil særlig det videre arbeidet med digitalisering og forenkling av anskaffelsesprosessene være viktig, se også punkt 5.1.4.

I arbeidet med nytt anskaffelsesregelverk ble det gjort en rekke forenklingstiltak for å få ned transaksjonskostnadene. Det viktigste var å heve den nasjonale terskelverdien, det vil si den verdimessige grensen for når konkurranser om offentlige kontrakter må kunngjøres nasjonalt, fra 500 000 kroner til 1,1 millioner kroner (senere justert til 1,3 millioner kroner, i tråd med økningen i EØS-terskelverdiene). Det betyr at innkjøp under 1,3 millioner kroner ikke må kunngjøres og følge detaljerte regler. Regjeringen mener at dette er et viktig tiltak for å forenkle prosessene for de mindre anskaffelsene.

En fordel med kunngjøring er at konkurranser gjøres kjent, noe som kan føre til at flere deltar i konkurransen. På den annen side kan flere tilbud gi økte kostnader, både på oppdragsgiver- og leverandørsiden. For kontrakter under nasjonal terskelverdi kan oppdragsgiverne selv regulere antallet tilbydere, mens det ikke er mulig på samme måte ved en kunngjøringsplikt. Oppdragsgiverne står også friere til å velge for eksempel at kun små eller lokale leverandører konkurrerer om oppdraget. Anskaffelsesprosessen vil gjerne ta lengre tid og være mer ressurskrevende dersom det skal gjennomføres en kunngjort konkurranse. I tillegg øker risikoen for tvister og etterfølgende prosesser.

Selv om terskelverdiene er hevet, skal oppdragsgiver fortsatt sørge for at det er konkurranse om kontraktene mellom 100 000 og 1,3 millioner kroner. Terskelverdiøkningen gir oppdragsgiverne et økt handlingsrom til å velge fremgangsmåte for å skape konkurranse om disse

⁷ PwC. (2011). Public procurement in Europe – Cost and effectiveness.

kontraktene. Oppdragsgiveren kan skape konkurranse ved å henvende seg direkte til flere leverandører eller ved frivillig kunngjøring. Ved en frivillig kunngjøring kan oppdragsgiveren nå ut til et større marked. Frivillig kunngjøring gir alle potensielle tilbydere tilgang til informasjon om kontrakten, og kan gi økt konkurranse og bedre oversikt over markedet.

Hevingen av nasjonal terskelverdi har blitt ulikt mottatt. Noen leverandører er positive eller stiller seg nøytrale til hevingen, mens flere interesseorganisasjoner er skeptiske. De mener at økningen vanskeliggjør tilgangen til offentlige kontrakter, og særlig for de små bedriftene som ikke har relasjoner til oppdragsgiverne eller har tid eller kapasitet til å gjøre seg kjente for oppdragsgiverne. De mener videre at både etablerte og nyetablerte bedrifter nyter godt av at offentlige kontrakter kunngjøres slik at alle får kunnskap om oppdragene og kan tilby sine tjenester og produkter i forutsigbare konkurranser. NHO har på denne bakgrunn kommet med et konkret ønske om en forenklet kunngjøringsplikt på Doffin («lille Doffin») for kontrakter mellom 100 000 kroner og 1,3 millioner kroner⁸.

Regjeringen vil gjennomføre en evaluering av nivået på nasjonal terskelverdi. I evalueringen er det også naturlig å vurdere behovet for en forenklet kunngjøringsplikt. For at evalueringen kan bygge på konkrete erfaringer, er det viktig at regelverket får virke en stund. Nytt regelverk trådte i kraft 1. januar 2017 og en evaluering vil tidligst bli igangsatt høsten 2019.

5.1.4 Tiltak for å bedre tilgangen til offentlige kontrakter

De fleste utfordringene som næringslivet tar opp, knytter seg til hvordan oppdragsgiverne legger opp sine anskaffelser. Valgene som gjøres, avhenger igjen av oppdragsgivernes profesjonalitet, innkjøpsfaglige kompetanse og hvor bevisste de er på problemstillingene. I Norge er ansvaret for anskaffelser utpreget desentralisert, med ca. 3000 ulike oppdragsgivere. For å gjennomføre gode anskaffelser som legger til rette for at små og mellomstore bedrifter kan delta, trengs det bedre og mer profesjonelle offentlige anskaffelser gjennom økt kompetanse og bedre organisering, styring og ledelse. Meld. St. 22 (2018-2019) *Smartere innkjøp – effektive og profesjonelle offentlige anskaffelser* handler hovedsakelig om dette.

Felles kjøreregler

Økt kunnskap og bevissthet skapes gjennom dialog. Næringslivet har viktige og gode innspill til hvordan offentlige anskaffelser kan bli bedre, herunder hvordan anskaffelsene kan lette tilgangen for små og mellomstore bedrifter. Leverandørene kan også selv bidra til bedre anskaffelsesprosesser gjennom å delta i dialogmøter, sette seg godt inn i anskaffelsesdokumentene, ta opp uklarheter og spørsmål tidlig i konkurransen mv.

På denne bakgrunn vil regjeringen invitere næringslivet og offentlige oppdragsgivere til å gå sammen om å utarbeide felles kjøreregler for hvordan offentlige anskaffelser best kan gjennomføres. Dette skal munne ut i et omforent dokument med kjøreregler som retter seg mot både oppdragsgiverne og

⁸ Doffin er den nasjonale kunngjøringsdatabasen for offentlige anskaffelser.

leverandørene. Målet er at dette vil bidra til økt bevisstgjøring, som igjen vil gi bedre anskaffelser, lavere transaksjonskostnader og senke konfliktnivået.

Partene inviteres også til å arbeide med en felles informasjonsstrategi slik at informasjon og kunnskap om kjørereglene blir spredd til leverandørene og oppdragsgiverne som ikke deltar i det konkrete arbeidet med å utarbeide kjørereglene. Målet bør være at alle landets oppdragsgivere, og alle ledd av deres organisasjon, skal være kjent med kjørereglene når de skal gjennomføre en anskaffelse, og alle leverandørene når de skal levere tilbud.

Digitalisering av offentlige anskaffelser

Bruk av digitale verktøy i planleggingen, gjennomføringen og oppfølgingen av offentlige innkjøp kan lede til betydelig forbedring av anskaffelsesprosessene. Gjennom økt digitalisering kan en oppnå forenklede og mer effektive anskaffelsesprosesser. Målet er å få ned ressursbruken for både oppdragsgivere og leverandørene. Bedre og mer effektive prosesser er særlig viktig for de minste leverandørene.

Status for digitalisering av offentlige anskaffelser i dag er at enkelte deler av anskaffelsesprosessen kan utføres ved bruk av digitale løsninger, men det fulle potensialet blir ikke utnyttet fullt ut. Full utnyttelse av digitalisering oppnås først ved gjenbruk av data i alle steg i anskaffelsesprosessen.

Regjeringen har igangsatt et arbeid med heldigitalisering av offentlige anskaffelser. Arbeidet gjennomføres primært i Direktoratet for forvaltning og IKT (Difi), gjennom «Program for digitale anskaffelser». Programmet skal oppnå forbedringer både for offentlig og privat sektor ved å redusere transaksjonskost-

nader og muliggjøre bedre og mer lovmessige innkjøp. Gjennom programmet arbeider Difi for å sikre etablering av nasjonale og europeiske standarder og fellesløsninger, legge til rette for helhetlig informasjonsflyt mellom systemløsninger og å øke den digitale modenheten hos virksomhetene. Målet er at alle offentlige virksomheter innen utgangen av 2024 skal bruke digitale verktøy i hele anskaffelsesprosessen og at det skal være sømløs informasjonsflyt mellom ulike digitale løsninger.

Tjeneste for eBevis

Brønnøysundregistrene og Difi har utviklet eBevis, en digital tjeneste som skal gi offentlige oppdragsgivere sanntidstilgang til dokumentasjon i tilknytning til anskaffelser og kontraktsoppfølging. Tjenesten forenkler innhenting og kontroll av dokumentasjonsbevis fra leverandører. I stedet for at leverandørene selv sender inn dokumentasjonen kan oppdragsgiver hente ut relevant informasjon direkte fra kilden. Dette medfører forenklinger for både oppdragsgivere og leverandører.

eBevis ble lansert i april 2019. I første omgang gir eBevis tilgang for offentlige oppdragsgivere til data fra Brønnøysundregistrene og Skattedirektoratet. Leverandørene vil slippe å sende inn relevante opplysninger, slik som firmaattest, skatteattest og mva-attest. Oppdragsgiverne henter informasjon direkte fra kilden, i sanntid, noe som gjør det enklere å kontrollere og luke bort de useriøse leverandørene. Tjenesten kan utvides til flere brukergrupper og datakilder.

Regjeringen vil:

- Evaluere hevingen av nasjonal terskelverdi i anskaffelsesregelverket.
- Foreta en todelt utredning av de markedsmessige konsekvensene av store offentlige anskaffelser og oppdragsgivernes etterlevelse av «del opp eller begrunn-prinsippet», for utvalgte områder der vi vet at det er utfordringer med store kontrakter.
- I samarbeid med næringslivet og oppdragsgivere utarbeide felles kjøreregler for offentlige anskaffelser.
- Ha som mål at alle offentlige virksomheter innen utgangen av 2024 skal bruke digitale verktøy i hele anskaffelsesprosessen og at det skal være sømløs informasjonsflyt mellom ulike digitale løsninger.
- Vurdere om eBevis kan videreutvikles for å gi tilgang til flere datakilder og for flere brukergrupper, herunder undersøke om forbrukere kan og bør få tilgang til sanntidsinformasjon om norske leverandører som er tilgjengelig gjennom eBevis.
- Utrede nærmere hvordan innhenting, lagring, tilgang og bruk av data på anskaffelsesområdet kan forbedres både på kort og lang sikt.

5.2 Økt eksport

Norge er en liten, åpen økonomi og har store gevinster av handel med utlandet. Det innenlandske markedet er lite sammenliknet med mange andre land. Handel med andre land er derfor viktig for små og mellomstore bedrifter og norsk næringsliv forøvrig, både som marked for norske varer og tjenester, og for import av innsatsfaktorer. Norge kunne ikke nådd dagens velstandsnivå uten internasjonal handel.

Det handelspolitiske bildet er i endring. Norge har tradisjonelt handlet mest med landene i Europa, men vi ser i dag at tyngdepunktet i verdensøkonomien flyttes gradvis østover og sørover. Vi ser også at tjenester utgjør en stadig større del av samlet eksport og at andelen norske virksomheter som deltar i komplekse internasjonale verdikjeder har økt de senere år. Digitalisering og automatisering av produksjon gir nye muligheter for norsk næringsliv, samtidig som ny

og mer effektiv transport og kommunikasjon gir lavere transaksjonskostnader på tvers av landegrensene.

Disse utviklingstrekkene har stor betydning for norske bedrifters konkurranse-situasjon, også små og mellomstore bedrifter. Myndighetene har mange tiltak som skal bidra til at norske bedrifter skal klare nødvendig omstilling og tøffere konkurranse. Regjeringen har også utarbeidet en strategi «*Verda som marknad – regjeringa sin strategi for eksport og internasjonalisering*», for å styrke Norge som handelsnasjon.

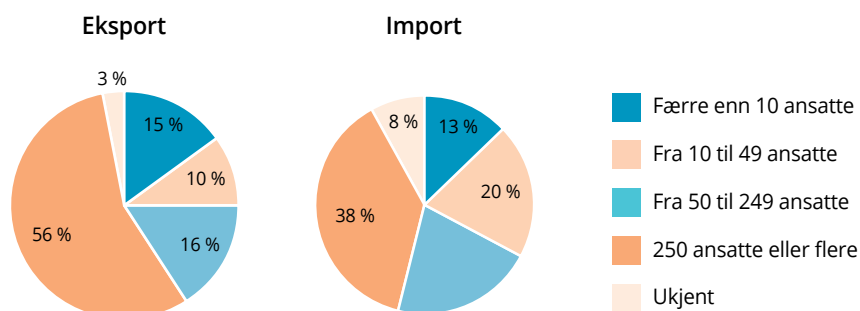

Små og mellomstore bedrifters import og eksport av varer og tjenester

Handel med andre land utgjør en stor del av den norske økonomien. I 2018 tilsvarte eksporten 38 prosent av BNP, mens importen tilsvarte 33 prosent⁹. Når en ser på norsk eksport utenom råolje og naturgass, utgjorde vareeksporten 54 prosent og tjenesteeksporten 46 prosent i 2018.

Det er kun en liten andel av bedriftene som eksporterer selv. I 2015 var det kun 4,6 prosent av norske foretak som eksporterte, mens 21 prosent av foretakene importerte¹⁰. Målt i verdi er det de største bedriftene som eksporterer mest. Bedrifter med flere enn 250 ansatte sto for 56 prosent av den totale eksporten av varer i 2015. Til sammenligning sto bedrifter med inntil 50 ansatte for 25 prosent av den totale utførselen av varer i 2015. Figur 1 viser fordeling av eksport og import av varer etter antall ansatte i bedrifter.

Figur 1 Eksport og import av varer i 2015 etter antall ansatte i bedriften

Et analyseprosjekt som SSB har deltatt i, har funnet at selv om 94 prosent av nordiske bedrifter ikke eksporterer varer selv, bidrar de betydelig til eksport som underleverandører¹¹. Særlig små og mellomstore bedrifter er leverandører til bedrifter som eksporterer varer og tjenester. Det er spesielt små og mellomstore bedrifter som ikke har eierskapsknytninger til andre foretak som har liten andel av direkte eksport.

⁹ SSB: Nasjonalregnskap

¹⁰ SSB: Utenrikshandel med varer og foretaksstatistikk. Statistikkbanken (tabell 11356 og tabell 07195)

¹¹ SSB: <https://www.ssb.no/utenriksokonomi/artikler-og-publikasjoner/flere-enn-eksportorene-avhengige-av-eksportmarkedene>

5.2.1 Myndighetene kan stimulere til økt eksport

Eksport innebærer kostnader og risiko for den enkelte bedriften. Det vil ofte være både tid- og ressurskrevende å foreta markedsundersøkelser, få på plass distribusjonsnettverk og bli kjent med kulturen og lokalt regelverk. Med et lavere inntektsnivå vil slike kostnader kunne være tyngre for små bedrifter enn for store. Videre kan kjennskapet til norske bedrifter være mangelfull i eksportmarkedene, og det kan også være toll og andre avgifter som påvirker konkurransen.

Myndighetene har en viktig rolle, særlig overfor små og mellomstore bedrifter, ved å bidra med kompetanse og ressurser for å redusere de inngangsbarrierene som bedriftene møter. Myndighetene bidrar for eksempel med bistand til innhenting av markedsinformasjon, bistand til partnersøk, erfaringsdeling om eksport til ulike land, handelsteknisk rådgiving og tilgang til finansiering. Gjennom en «døråpnerfunksjon» tilrettelegger myndighetene aktivt for næringslivsdelegasjoner i forbindelse med statsbesøk og offisielle besøk, samt organisering av deltakelse på internasjonale messer. For små og mellomstore bedrifter har myndighetenes rolle særlig stor betydning i vekstmarkeder, siden inngangsbarrierene i disse markedene er høyere enn i de tradisjonelle markedene.

Forskning tyder på at små og mellomstore bedrifter som eksporterer er mer produktive enn de som ikke eksporterer. Det kan skyldes at bedrifter innoverer og/eller øker produktiviteten for at å kunne eksportere og at de deretter stadig må gjøre forbedringer for å opprettholde sin posisjon og konkurransevne i de nye markedene. Mange av de generelle virkemidlene rettet mot

forskning og innovasjon, herunder kapitalvirkemidler og kompetansevirkemidler, er derfor relevante for å bidra til økt eksport. Regjeringens politikk innenfor disse områdene er omtalt i kapittel 6 og 7.

Regjeringen vil legge til rette for økt eksport fra små og mellomstore bedrifter, både fra eksisterende eksportbedrifter og ved at flere bedrifter satser på eksport.

5.2.2 Tilgang til markeder

I en tid med økt global konkurranse er enklere adgang til utenlandske markeder avgjørende for små og mellomstore bedrifter. Myndighetenes arbeid med internasjonale handelsavtaler sikrer norske bedrifter økt markedsadgang og bedre forutsigbarhet for eksport av varer, tjenester og investeringer. Avtalene legger også til rette for økt import av varer og tjenester som små og mellomstore bedrifter har behov for. Samtidig gir slike avtaler utenlandske aktører insentiver til å drive og utvikle næringsvirksomhet i Norge.

EØS-avtalen og det indre markedet er avgjørende

Rundt 80 prosent av den samlede vareeksporten vår går til EU og over 60 prosent av importen av varer kommer fra EUs medlemsland. En velfungerende EØS-avtale er derfor av stor betydning for verdiskapingen i norske bedrifter. EØS-avtalen utvider det norske hjemmemarkedet til 500 mill. personer og over 26 mill. foretak. EØS-avtalen gjør i tillegg Norge til en integrert del av det indre marked med felles regelverk og standarder som regulerer økonomisk aktivitet som omfattes av avtalen. Norske virksomheter kan dermed operere i det indre marked på like konkurransevilkår og får samme mulighet til å delta i markedet som bedrifter fra andre land i EØS. Det er i denne sammenheng

avgjørende at kunnskap og bevissthet om dette markedet er tilstede i alle virksomheter hvor eksport og import er relevant, uavhengig av størrelse. Dette krever lett tilgjengelig informasjon og veiledning, særlig for de virksomhetene hvor det er lite eller ingen ressurser til å aktivt lete etter dette selv.

Europakommisjonen arbeider med etablering av én enhetlig portal for informasjon, prosedyrer og tjenester i det indre marked (Single Digital Gateway). Mangel på relevant informasjon om nasjonal lovgivning og manglende kunnskap om offentlige prosedyrer utgjør et hinder for at virksomheter effektivt kan benytte seg av mulighetene som ligger i det indre marked. Det overordnede målet med å etablere Single Digital Gateway er å gjøre det enklere for virksomheter og borgere å få tilgang til informasjon og prosedyrer som er relevante i forbindelse med bl.a. eksport av varer og tjenester.

SOLVIT er et gratis problemløsningsnettverk i EØS. SOLVIT kan bistå når myndigheter i et annet EØS-land ikke gir en bedrift de rettighetene den har etter EØS-avtalen. Dette kan for eksempel være aktuelt ved eksport av varer når mottakerlandets myndigheter ikke kjenner til Norges tilknytning til det indre marked gjennom EØS-avtalen. Bedrifter benytter denne gratistjenesten i liten grad og det ligger derfor her et uutnyttet potensiale for bedrifter som selv har begrensede ressurser å bruke på denne typen problemløsning. Regjeringen vil derfor i enda større grad målrette informasjon om tjenesten mot små og mellomstore bedrifter.

WTO og frihandelsavtaler med prioriterte land

I tillegg til EØS-avtalen reguleres Norges utenrikshandel av en rekke

avtaler, blant annet WTO-avtalen og et antall frihandelsavtaler gjennom Efta. WTO-medlemskapet innebærer at alle må følge samme kjøreregler for handel over landegrensene. Norge har sammen med de andre Efta-statene et av verdens mest omfattende nettverk av frihandelsavtaler.

Norske bedrifter møter relativt lave handelshindre på mange viktige eksportmarkeder. Samtidig utgjør markedene hvor Norge ikke har ferdigforhandlede frihandelsavtaler en stadig økende andel av den globale økonomien og verdenshandelen. På en rekke av disse markedene gjenstår det til dels betydelige handelshindre. I 2018 har Norge og de andre Efta-statene inngått frihandelsavtale med Ecuador og Indonesia. Kina er Norges største handelspartner i Asia. Handelen har økt betydelig de siste ti årene, men potensialet anses å være betraktelig større. Norge og Kina forhandler bilateralt om en frihandelsavtale.

Tradisjonelt har tollnedsettelse fått mest oppmerksomhet i handelspolitikken. Når tollsatsene på mange områder er forhandlet ned til et lavt nivå, får kravene som følger av ulike tekniske og veterinære reguleringer relativt sett større betydning. Selv om reguleringene som oftest er innført av legitime hensyn, vil handelsstrømmene likevel kunne bli påvirket negativt. I forhandlinger om frihandelsavtaler arbeider regjeringen for å redusere tekniske handelshindre gjennom bl.a. å støtte opp under økt bruk av internasjonale standarder og øke forutsigbarheten for varestrømmer spesielt når det gjelder grensepassering. Dette er ikke minst viktig for små og mellomstore bedrifter med begrenset administrativ kapasitet.

Tilskudd til å delta i europeisk standardiseringsarbeid.
Den europeiske interesseorganisasjonen SBS (Small Business Standards) ivaretar små og mellomstore bedrifter i standardiseringen. Organisasjonen er finansiert av EU/ EFTA, og lyser hvert år ut midler til reisestøtte for små og mellomstore bedrifter i standardiseringsarbeidet. Fristen for å søke midler er i oktober/november hvert år.

Kriteriene for støtte er at man kan kategoriseres som små og mellomstore bedrifter og at man deltar aktivt i standardiseringsarbeid i ISO eller CEN. Bedrifter som deltar må sende inn en handlingsplan og tre rapporter til SBS, og støtten overføres når rapportene er godkjent. I arbeidet representerer bedriften sine egne interesser. For eksempel har den norske teknologibedriften Jotne fått støtte for å delta i internasjonal standardisering i komiteen ISO/TC 184/SC 4 som utvikler standarder knyttet til industrielle data.

Øke små bedrifters deltakelse i standardiseringsarbeidet

Internasjonal standardisering gjør det enklere å handle mellom land, fordi bedrifter slipper å tilpasse seg ulike krav til samme produkt i ulike eksportmarked. Norsk næringsliv kan påvirke hvordan disse internasjonale standardene utformes. Gjennom aktiv deltakelse vil små og mellomstore bedrifter kunne få gjennomslag for sine løsninger, og de vil samtidig få tidlig kjennskap til kommende krav i standarder. Dette muliggjør en eventuell omstilling for å opprettholde konkurransekraft innenfor området. Representanter for små og mellomstore bedrifter deltar i 93 prosent av Standard Norges standardiseringskomiteer, men andelen som deltar i internasjonalt standardiseringsarbeid antas å være lavere. Reisestøtte til delfinansiering av deltakelse i internasjonalt standardiseringsarbeid har gitt positive resultater.

5.2.3 Virkemidler for eksport og internasjonalisering

Norske myndigheter jobber med å fremme norsk næringsliv i utlandet gjennom en rekke ulike virkemidler.¹² Aktører som Innovasjon Norge, Garantiinstituttet for eksportkreditt (GIEK) og Eksportkreditt Norge AS bidrar til å fremme eksport og internasjonalisering gjennom finansieringsvirkemidler, rådgivningsvirksomhet og profilering av norsk næringsliv

i utlandet. Disse virkemidlene er tilgjengelige for bedrifter i hele landet og i alle næringer. Det finnes i tillegg flere bransjerettede organisasjoner, herunder Norges Sjømatråd som arbeider for å fremme norsk sjømat og Norwegian Energy Partners som arbeider for å fremme de norske energinæringene. Norwegian Arts Abroad¹³ arbeider for å fremme kreative næringer i utlandet. Norske utenriksstasjoner i utlandet (Utenriks-tjenesten) fremmer norske næringsinteresser i utlandet gjennom sine nettverk, kunnskap om lokale forhold og ved å skape møteplasser for næringslivet i sine tjenesteområder. Utenriks-tjenesten er også en døråpner for norsk næringsliv og kan bistå dersom selskapene møter utfordringer i sin utenlandsvirksomhet. Gjennom *Team Norway* samarbeider aktørene i dagens apparat for å fremme norsk næringsliv i utlandet. Team Norway ledes av Nærings- og fiskeridepartementet i Norge, i samarbeid med Olje- og energidepartementet og Utenriksdepartementet. I utlandet ledes Team Norway av utenriksstasjonene, i samråd med Nærings- og fiskeridepartementet.

Regjeringen er opptatt av at det samlede tilbudet for eksport og internasjonalisering er lett tilgjengelig og brukervennlig, uavhengig av aktør.

¹² En oversikt over aktører og virkemidler som har som formål å fremme eksport og internasjonalisering finnes på s. 34–35 i regjeringens strategi for eksport og internasjonalisering, <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/eksportstrategien/id2569328/>

¹³ Design og arkitektur Norge (DogA), Music Norway, NORLA, Norwegian Crafts, Danse og teatersentrum, Office of Contemporary Arts Norway og Norsk filminstitutt

Som omtalt i kap. 4 har regjeringen satt i gang en helhetlig gjennomgang av det næringrettede virkemiddelapparatet. I 2018 ble det også gjennomført en områdegjennomgang av det samlede apparatet for næringsfremme i utlandet. På bakgrunn av disse gjennomgangene kan det være aktuelt å vurdere forbedringer når det gjelder grenseflater, samarbeid, arbeidsdeling, organisering, brukervennlighet, effektivitet og helhetlig innretning.

Innovasjon Norge

Å stimulere norske selskaper til økt internasjonalisering er en sentral del av alle tjenestene Innovasjon Norge tilbyr, herunder finansieringsordningene hvor internasjonalt potensial er et kriterium for å motta lån og tilskudd. Videre har Innovasjon Norge flere kompetanse- og rådgivningstjenester som er rettet mot bedrifter som vil eksportere.

Ved sine utekontorer i 29 land tilbyr Innovasjon Norge rådgivning til selskaper som ønsker å eksportere til disse landene. Gjennom sin tilstedeværelse i utlandet har Innovasjon Norge tilgang til nettverk, og kan gjennom dette skape møteplasser for norske selskaper som ønsker å drive forretningsvirksomhet i disse landene. Videre kan utekontorene bidra med kunnskap om internasjonale markeds- og konkurranseforhold.

Innovasjon Norge har bl.a. opprettet et *Eksportsenter* som tilbyr handelsteknisk rådgivning og kursvirksomhet til små og mellomstore bedrifter som ønsker å eksportere sine varer og tjenester til utlandet. Eksportprogrammet *Global Growth* er et kompetanseprogram for etablerte bedrifter som ønsker å vokse internasjonalt. Programmet samler flere bedrifter fra samme sektor og/eller marked, og kobler disse til relevante internasjonale aktører.

Innovasjon Norge arbeider også med å profilere norsk næringsliv i utlandet. Store deler av profileringsvirksomheten er knyttet til profilering av reiselivs-næringen gjennom *Visit Norway*. Øvrig norsk næringsliv profileres gjennom *Merkevaren Norge*, hvor det er fokus på profilering av havnæringene og klima- og miljøteknologi. Gjennom tjenesten «*The Explorer*» profileres norske bærekraftige løsninger mot kunder i utlandet.¹⁴

Innovasjon Norge organiserer også næringslivsdelegasjoner ved statsbesøk og offisielle besøk, og norsk offisiell deltakelse på viktige internasjonale messer i utlandet.

¹⁴ <https://www.theexplorer.no/>

Norges Sjømatråd AS

Norsk sjømatnæring er en eksportrettet næring, der om lag 95 prosent av all sjømat eksporteres. Små og mellomstore bedrifter i sjømatsektoren må derfor allerede fra oppstart orientere seg mot det internasjonale markedet. Eksport av fisk har hundreårige tradisjoner, og produkter som tørrfisk og klippfisk er blant Norges eldste inntektskilder.

*Tradisjonelt var sjømatnæringen karakterisert av utallige små og mellomstore bedrifter med manglende økonomisk evne til å gjennomføre eget markeds- og markedsføringsarbeid i Norge og i utlandet. Den store majoriteten av de små og mellomstore bedriftene i sjømatsektoren drev markedsføring av halvfabrikata mot bedriftsmarkedet og hadde derfor svake insentiver til selv å investere i markedsføring mot konsumenter. Denne type fellesgodeproblematikk ble allerede på 1990-tallet søkt løst ved fellesmarkedsføring av norsk fisk i utlandet finansiert av avgift på sjømateksport. **Norges Sjømatråd AS** er i dag et virkemiddel for å øke etterspørselen etter norsk sjømat i utlandet. Selskapet løser dette ved å bistå bedrifter i å overkomme handelshindringer, drive markedsarbeid, samt å sikre beredskap og omdømme for Norge som sjømatnasjon.*

*I de senere år har det vært en utvikling mot flere store helintegreerte selskaper som håndterer alt fra fangst eller akvakultur til eksport og markedsarbeid. Dette gjelder for laks og ørret, men også i noen grad for pelagisk fisk. Særlig innenfor hvitfisknæringen, skalldyrnæringen samt klippfisk-, saltfisk- og tørrfisknæringen består næringsstrukturen imidlertid i stor grad av familieeide små og mellomstore bedrifter. De aller fleste av disse bedriftene vil enkeltvis ikke kunne håndtere risiko og kostnader ved eksport. Det er derfor viktig at bedriftene samarbeider med andre små og store aktører. I dette arbeidet har **Norges Sjømatråd** en viktig funksjon i å engasjere næringen til samarbeide og å ville vokse, drive markedsarbeid og å koble bedrifter.*

NORWEP

Norwegian Energy Partners (NORWEP) er en norsk stiftelse med 10 stiftere; Olje- og energidepartementet, Nærings- og fiskeridepartementet, Utenriksdepartementet, Norsk Industri, Rederiforbundet, Norsk Olje og Gass, Energi Norge, LO, Equinor og Statkraft.

NORWEPs hovedoppgave er å bidra til internasjonalisering av de norskbaserte energinæringene – både fornybar energi og petroleum – ved at norsk leverandørindustri styrker sin markedsposisjon i internasjonale markeder. NORWEPs om lag 280 partnerbedrifter består av mange små og mellomstore bedrifter, men også store internasjonale leverandører, oljeselskap og kraftselskap. NORWEP er resultatet av sammenslåingen av INTSOK (olje og gass) og INTPOW (fornybar) i 2017. Sammenslåingen har vist seg svært vellykket og gir økt slagkraft for både petroleums- og energinæringene internasjonalt, samt bidrar til teknologi-overføring mellom de ulike næringene. Særlig havvind har fått økt oppmerksomhet hos tradisjonelle leverandørbedrifter til olje- og gassektoren. NORWEP er aktiv i 30 land og har 19 ansatte i Norge og 23 rådgivere globalt.

Tilgang til eksportfinansiering

Finansiering kan være en kritisk faktor ved eksport. Gjennom statlig eksportfinansiering kan kjøpere av norske kapitalvarer og tjenester få lån og garantier. Tilbudet skal bidra til at norske eksportører har like gode konkurransevilkår som eksportører fra andre land med tilsvarende ordninger og skal være et supplement til det private finansieringsmarkedet.

Den statlige eksportkredittordningen forvaltes av Eksportkreditt Norge AS, og eksportgarantier tilbys gjennom Garantiinstituttet for eksportkreditt (GIEK).

Lån- og garantier til kjøper av norske kapitalvarer og tjenester er mest relevant for store bedrifter som eksporterer direkte. De siste ti – femten årene har GIEK og Eksportkreditt Norge først og fremst vært involvert i få, men store eksporttransaksjoner innenfor maritim næring og olje- og gassnæringen. Disse eksportkontraktene har likevel hatt stor betydning for norske små og mellomstore bedrifter, fordi de ofte har stått for betydelige underleveranser til de store bedriftene som til slutt eksporterer. For å gjøre det enklere for små og mellomstore bedrifter å eksportere direkte, har GIEK og Eksportkreditt Norge innført en forenklet løsning for finansiering av kontrakter inntil 100 mill. kroner – kalt «SMB-finansiering», med enklere formalkrav og en felles portal for søknadsbehandling.

I tillegg til garanti for finansiering av sluttkunde, kan GIEK tilby garantier for å redusere risiko i flere ledd i en eksporttransaksjon. GIEK kan for eksempel gi garantier til den utenlandske kjøperen som sikrer kjøperen mot tap hvis den norske eksportøren ikke klarer å levere og garantier som sikrer pengeoverførin-

gen mellom kjøpers bank og eksportørens bank. Disse er særlig relevante for små og mellomstore bedrifter og brukes i økende grad.

Regjeringen har de siste årene gjennomført flere endringer i eksportfinansieringstilbudet. For å stimulere til omsitting og vekst i norsk økonomi, utvidet regjeringen i 2017 GIEKs garantitilbud til også å omfatte garanti for eksportrelaterte investeringer i Norge. Det har siden lanseringen vært stor interesse for tilbudet. Så langt er det gitt garantier blant annet innenfor prosessindustri og fiskeri og havbruk. For å nå hele verdikjeden, kan garanti også gis til underleverandører som bidrar til å utløse eksport (se boks).

***Nærøysund Aquaservice – underleverandør
i havbruksnæringen***

Nærøysund Aquaservice er en bedrift som selger tjenester, hovedsakelig til havbruksnæringen. GIEK har gitt garanti for finansiering av to nye arbeidsbåter som skal benyttes i salg av tjenester til kunder innenfor oppdrettsnæringen i Norge. Båtene leveres fra verftene Moen Marin og Folla Maritime. Garantien er på 15,2 mill. kroner, og er stilt til Sparebank 1, som er långiver i finansieringen.

Gjøre virkemidler for eksport og internasjonalisering hos ulike virkemiddelaktører lettere tilgjengelig for små og mellomstore bedrifter

Med knappe ressurser har små og mellomstore bedrifter ofte ikke samme mulighet som større bedrifter til å innhente kunnskap om relevante virkemidler. Regjeringen er opptatt av at de offentlige virkemidlene som finnes er lett tilgjengelige og relevante for små og mellomstore bedrifter og at tilbudet er innrettet slik at det ikke krever for mye administrasjon å finne og benytte.

Regjeringen ønsker derfor å gjøre det samlede tilbudet for eksport og internasjonalisering lettere tilgjengelig for små og mellomstore bedrifter, ved å:

- opprette en ekspertgruppe som skal gi regjeringen råd om hvordan virkemiddelapparatet bør innrettes for å tilrettelegge for økt eksport og internasjonalisering av små og mellomstore bedrifter. En viktig oppgave for ekspertgruppen vil være å gi innspill til hvordan virkemiddelapparatet for næringsfremme i utlandet best mulig kan bistå disse bedriftene. Dette vil være spesielt relevant for Innovasjon Norge og utenriksstasjonene. Ekspertgruppen vil ledes av Nærings- og fiskeridepartementet, i samarbeid med Olje- og energidepartementet og Utenriksdepartementet.
- utvikle tettere kobling mellom virkemidler som skal fremme eksport og internasjonalisering.
For små og mellomstore bedrifter synes det særlig relevant å ha god kobling mellom råd, veiledning og ulike finansieringsvirkemidler. Det er derfor positivt at Innovasjon Norge, GIEK og Eksportkreditt Norge har et stadig tettere samarbeid. For å nå lettere ut til små og mellomstore bedrifter med tilbud om eksport-

finansiering, er det blant annet utpekt såkalte «fyrstårn» ved Innovasjon Norges regionkontorer som skal identifisere bedrifter som kan ha nytte av eksportfinansieringsordningene og henvise dem videre til GIEK og Eksportkreditt Norge. Tilsvarende henviser GIEK og Eksportkreditt Norge til Innovasjon Norges tjenester for rådgiving, nettverk og finansiering. Det er et prioritert område for regjeringen å utvikle koblingen mellom virkemidlene som skal fremme eksport og internasjonalisering, ytterligere.

Regjeringen vil:

- Fremme frihandel og forutsigbar markedsadgang, både gjennom å sikre oppslutning om WTO-avtalen og forhandle nye frihandelsavtaler med bl.a. Kina og oppdatere eksisterende frihandelsavtaler.
- Fremme EØS-avtalen for å skape gode løsninger for norsk næringsliv i det indre marked.
- Målrette informasjon om SOLVIT mot små og mellomstore bedrifter.
- Styrke arbeidet med å få små og mellomstore bedrifter til å delta i standardiseringsarbeidet.
- Gjøre virkemidler for eksport og internasjonalisering hos ulike virkemiddelaktører lettere tilgjengelig for små og mellomstore bedrifter, ved å:
 - opprette en ekspertgruppe som skal gi regjeringen råd om hvordan virkemiddelapparatet bør innrettes for å tilrettelegge for økt eksport og internasjonalisering av små og mellomstore bedrifter
 - utvikle tettere kobling mellom virkemidler som skal fremme eksport og internasjonalisering

6 Økt innovasjonsevne

Regjeringens ambisjon er at Norge skal bli ett av de mest innovative landene i Europa. For å lykkes med dette trenger vi flere innovative, kunnskapsintensive og konkurranse-dyktige små og mellomstore bedrifter.

Det er bedriftene som er motorene i innovasjonsprosessene. Vår omfattende basis og store bredde av små og mellomstore bedrifter innebærer et potensial for økt bidrag til landets innovasjonsevne og fremtidig verdiskaping. Regjeringen har dette som utgangspunkt for å medvirke til å styrke innovasjonsevnen blant små og store bedrifter. Vi trenger små og mellomstore bedrifter som er både grønnere, smartere og mer nyskapende i produksjonen av varer og tjenester. Økt innovasjon i små og mellomstore bedrifter kan også gi et betydningsfullt bidrag til produktivitet og konkurransekraft. Regjeringen har derfor satset kraftig på målrettede forsknings- og innovasjonsvirkemidler. En styrking av små og mellomstore bedrifters innovasjonsevne kan bidra til et stort løft for næringsutvikling over hele landet. Det er også viktig å stimulere små og mellomstore bedrifters rolle i kommersialisering av forskning.

Økt verdiskaping i bedriftene skjer i betydelig grad gjennom fornyelse – når mennesker bruker kunnskap på nye måter, utvikler nye produkter og løsninger, jobber smartere og finner nye bruksområder. Den norske modellen med blant annet tillit og samarbeid

og selvstendige medarbeidere kan representere et betydelig fortrinn for små og mellomstore bedrifter som ofte er avhengig av stor fleksibilitet. Stadig større andeler av små og mellomstore bedrifters verdier er immaterielle, i form av for eksempel kompetanse hos medarbeidere, produksjonsprosesser og ulike typer åndsverk. Håndteringen av de immaterielle verdiene har derfor stadig større betydning for bedrifters konkurranseevne.

Det meste av innovasjonen i næringslivet foregår uten støtte fra det offentlige. Virksomheter investerer i forskning, innovasjon og utvikling fordi det lønner seg. Men bedriftene opererer ikke i et vakuum. Skatt, regelverk, infrastruktur, offentlige anskaffelser og tilgang på kompetent arbeidskraft gir rammer for innovasjon i næringslivet. Gode vilkår for å starte og drive næringsvirksomhet er avgjørende for å bidra til flere innovative, kunnskapsintensive og konkurransedyktige små og mellomstore bedrifter. Regjeringen vil legge til rette for dette gjennom en bredt anlagt, offensiv innovasjonspolitik.

Også små og mellomstore bedrifter satser på forskning og utvikling

Næringslivet brukte totalt 32 mrd. kroner på egenutført forskning og utvikling (FoU) i 2017, som er 8 prosent mer enn i 2016. FoU-kostnadene på 32 milliarder kroner inkluderer kostnadene fra foretakene med minst 10 ansatte. Foretak med mellom 10-49 ansatte brukte ca. 10 milliarder kroner på FoU, noe som utgjør ca. 30 prosent. I 2017 kjøpte næringslivet også FoU-tjenester fra andre for 7,5 milliarder kroner. Foretak med 5-9 sysselsatte utførte FoU for rundt 2,8 milliarder kroner i 2017. Disse foretakene kjøpte FoU-tjenester fra andre foretak for 380 millioner kroner.

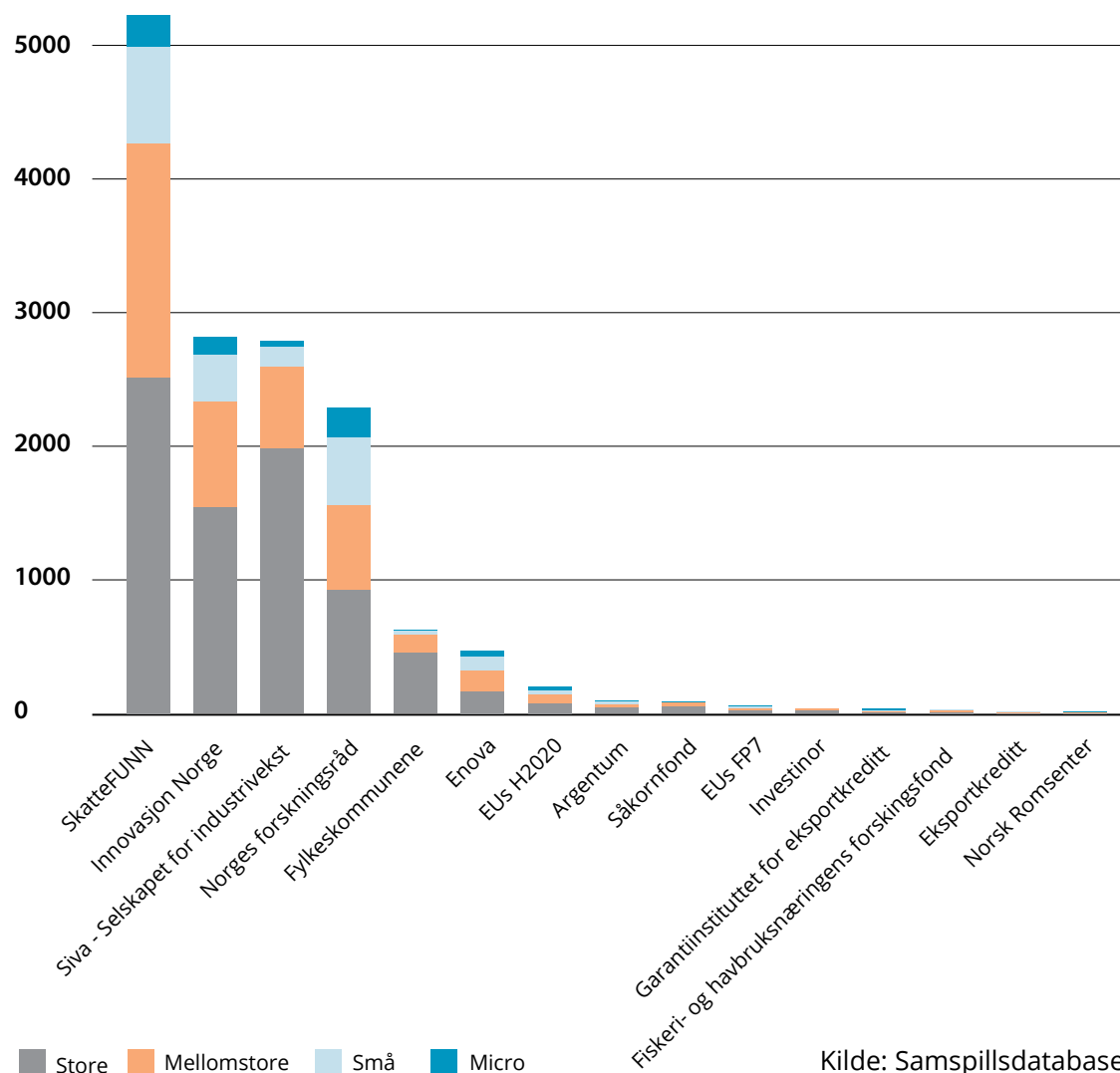
6.1 Innovasjonsvirkemidler

6.1.1 Nasjonale innovasjonsvirkemidler

Regjeringen har satset kraftig på virkemidler for å styrke næringsrelevant forskning og innovasjon, og vil videreføre denne satsingen. Bevilgningene til næringsrettet forskning og innovasjon er fordoblet siden regjeringen tiltrådte i 2013. Regjeringen opprettholder i 2019 et høyt nivå på bevilgningene gjennom virkemiddelapparatet for forskning og innovasjon for å sikre langsiktig konkurransekraft, omstillingsevne og stimulere til vekst i privat, konkurranseutsatt næringsliv.

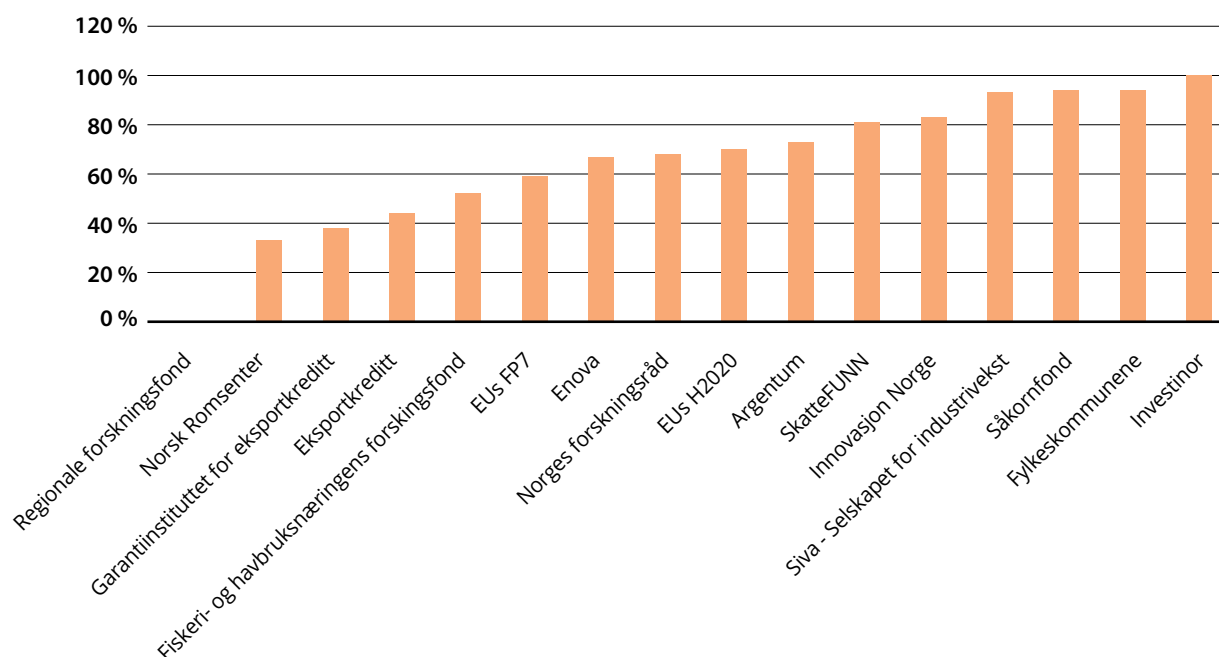
Virkemiddelapparatet skal bidra med kunnskap, kompetanse, nettverk og kapital der det kan føre til økt samlet verdiskaping. Viktige satsinger på næringsrettet forskning er blant annet Skattefunn og Norges forskningsråds næringsrettede forskningsordninger og satsing på innovasjon gjennom blant andre Innovasjon Norge. Små og mellomstore bedrifter mottar en betydelig andel av de næringsrettede forsknings- og innovasjonsvirkemidlene (se figur 2). For Innovasjon Norges virkemidler og Skattefunn er andelen av mottakerne i kategorien små og mikro på om lag 80 prosent. (se figur 3)

Figur 2 Antall mottakere fordelt på virkemiddelaktører og størrelse på virksomheten.

Kilde: Samspillsdatabasen

Figur 3 Andel små og mikro

Kilde: Samspillsdatabasen

Regjeringen satser på brede programmer som utgjør de største konkurransearenaene. Dette er virkemidler med høy innovasjonseffekt som er godt etablert og kjent i industrien og næringslivet for øvrig. I tillegg støtter de tematiske programmene, som retter seg mot spesifikke sektorer, et betydelig antall innovasjonsprosjekter.

En gjennomgang av ulike forsknings- og innovasjonsvirkemidler viser en rekke positive effekter av støtten fra Innovasjon Norge, Norges forskningsråd og Skattefunn. Til sammen bidrar virkemidlene til økt omsetning, sysselsetting, og verdiskaping i virksomhetene som får støtte.

Skattefunn

Skattefunn er en rettighetsbasert skattefradragssystem som ble opprettet i 2002. Ordningen gir et ekstra fradrag i utlignet skatt for investeringer i forskning og utvikling (FoU), og skal bidra til å øke FoU-investeringer og innovasjon i næringslivet. Skattefunn-ordningen er nøytral, slik at alle virksomheter kan søke om Skattefunngodkjenning for sine FoU-prosjekt, uavhengig av størrelse, lokalisering eller bransje.

Skattefunn-prosjektene representerer næringslivets egne prioriteringer for forskningsinnsats uten tematiske eller bransjemessige føringer. Gjennom Skattefunn er det IKT-næringen som har høyest budsjettert skattefradrag, IKT prosjekter utgjorde nesten en tredel i 2017. Næringer basert på biovitenskap utgjør en femdel av totalen, mens energiområdet utgjør i underkant av en seksdel.

Regjeringen har økt rammene for Skattefunn i flere runder, og det budsjetteres med støtte på 4,5 mrd. kroner i 2018. Selv om Skattefunn er en generell ordning, er den viktig for små og mellomstore bedrifter. Av de drøyt 3 000 bedriftene som søkte om støtte gjennom Skattefunn i 2018 var over 2 500 små og mellomstore bedrifter.

Regjeringens virkemidler for nettverk og klynger har til hensikt å legge til rette for bedre flyt av kunnskap, blant annet mellom bedrifter og forsknings- og utdanningsinstitusjoner. Deltakelse i nettverk og klynger kan være viktig for at små

og mellomstore bedrifter kan få tilgang til ledende kunnskap og kompetanse. Flere av klyngene i Norge har mottatt støtte gjennom klynge- og nettverksprogrammer som forvaltes av Innovasjon Norge, Norges forskningsråd og Siva.

Klyngeprogrammet

Klyngeprogrammet i Innovasjon Norge ble evaluert av Samfunnsøkonomisk analyse i 2017. Evalueringen viser at klyngebedriftene i de første årene har høyere verdiskaping, høyere omsetning og høyere vekst i antall ansatte enn sammenlignbare bedrifter som ikke deltar i klyngesamarbeid. Det framgår at klyngeprogrammet har mobiliserende effekt for økt samarbeid, men at denne effekten klart avtar etter de tre-fire første årene. Evalueringen viser gode resultater og gir faglige anbefalinger om å støtte utvikling av umodne klynger, men gir ikke faglig grunnlag for å støtte sterke og modne næringsklynger. Evalueringen inneholder også faglig gode vurderinger og gir innspill til hvordan et velfungerende klyngeprogram bør innrettes. Nærings- og fiskeridepartementet vil, i samarbeid med Kommunal- og moderniseringsdepartementet og Innovasjon Norge, videreutvikle programmet. Arbeidet vil ses i sammenheng med den pågående virkemiddelgjennomgangen og berørte næringsmiljøer vil bli involvert.

Det har de siste årene blitt gjennomført en rekke analyser, evalueringer og utvalgsarbeid som har kommet med forslag til endringer i det næringsrettede virkemiddelapparatet. Disse arbeidene har i hovedsak tatt utgangspunkt i utvalgte formål eller virkemidler, og det mangler per i dag en helhetlig gjennomgang av det samlede virkemiddelapparatet. Hovedbildet er at mye fungerer bra, men det kan være rom for forbedringer når det gjelder grenseflater, samarbeid, arbeidsdeling, organisering, brukervennlighet, effektivitet og helhetlig innretning. Regjeringen har derfor igangsatt en helhetlig gjennomgang av det næringsrettede virkemiddelapparatet. Se omtale av virkemiddelgjennomgangen i kap. 4.

Regjeringen er videre i gang med å overføre næringsrettede ordninger til fylkeskommunene som er viktige for mobilisering og kvalifisering av regionalt næringsliv. Regjeringen styrker fylkeskommunens mulighet til å legge til rette for nye og videreutvikle eksisterende arbeidsplasser, ved å gi dem et tydeligere og sterkere ansvar for mobiliserende og kvalifiserende virkemidler. Oppdragsgiveransvaret for flere næringspolitiske virkemidler som i dag forvaltes av Innovasjon Norge og Siva, overføres derfor til fylkeskommunene fra 1. januar 2020. Dette gjelder næringshageprogrammet, inkubatorprogrammet, mentorprogram, bedriftsnettverk, samt deler av etablerertilskuddet.

6.1.2 EUs programmer for forskning og innovasjon

Gjennom EUs pågående rammeprogram for forskning og innovasjon, Horisont 2020, fordeles betydelige midler til norske små og mellomstore bedrifter. I Norges deltakelse i Horisont 2020 stimuleres norske aktører fra alle forsknings- og utviklingssektorer til forskning- og innovasjonssamarbeid på tvers av landene i Europa. Horisont 2020 skal bidra til å styrke Europas konkurranseevne og til å sikre bærekraftig økonomisk vekst og arbeidsplasser. Ambisjonen er at Europa skal være i front av den globale kunnskapsutviklingen, bidra til å løse de store globale utfordringene og sikre Europa industrielt lederskap.

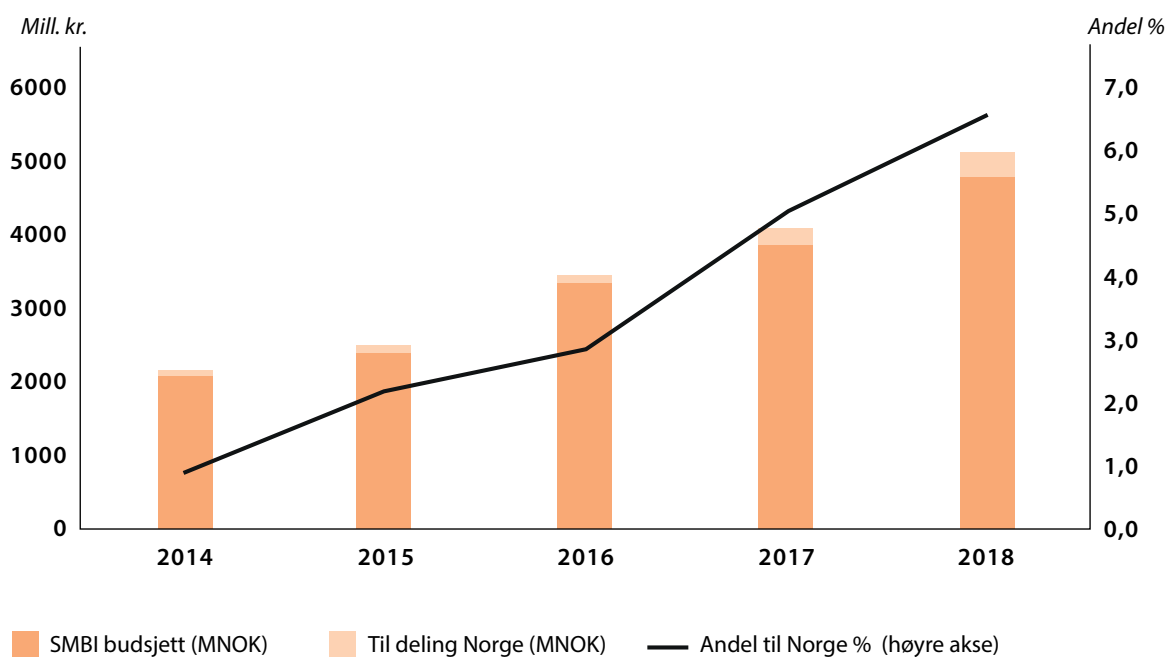
Det finnes en rekke muligheter for næringslivet i Horisont 2020. Sammenlignet med tidligere rammeprogrammer, er satsingen på innovasjon forsterket i Horisont 2020, blant annet gjennom sterkere vektlegging av støtte til markedsnære aktiviteter som pilotering og demonstrasjon. I oktober 2017 ble SMB-instrumentet, som er en finansieringsordning for små og mellomstore bedrifter under Horisont 2020, lagt inn under EIC-piloten (European Innovation Council). EIC er en overbygning over alle de markedsnære innovasjonsprogrammene i Horisont 2020. Formålet med EIC er å bedre vilkårene for at høyinnovative bedrifter skal få muligheten til rask vekst og skalering.

EUs innovasjonsprogrammer treffer i økende grad norske små og mellomstore bedrifter

Det har vært en økning i utbetaling fra EUs programmer til norske bedrifter. Figuren under viser utviklingen i norsk retur fra SMB-instrumentet fra 2014 til 2018. Den sorte linjen viser at Norge stadig henter en større andel av EUs budsjett avsatt til SMB-instrumentet, både i volum og antall prosjekter. Introduksjonen av EIC-piloten i 2018 har truffet norske bedrifter godt og Norge er blant de landene i Europa som fikk mest finansiering fra SMB-instrumentet i 2018. I 2018 mottok 42 norske selskaper til sammen 316 mill. kroner i finansiell støtte til sine prosjekter fra dette programmet. Dette utgjør en retur på 6,5 prosent i forhold til EUs budsjett for SMB-instrumentet.

Figur 4 SMB Instrumentet – Andel til Norge

Kilde: Innovasjons Norges årsrapport.

For forskningsintensive små og mellomstore bedrifter peker Eurostars-programmet seg ut som et hovedvirkemiddel både i Europa og i Norge. Fordi vi ikke har noe tilsvarende nasjonalt program som konkurrerer om oppmerksomheten i Norge, er vi blitt et av de største landene i Eurostars, og norske små og mellomstore bedrifter mottok i 2018 rundt 8 prosent av EU-midlene fra Eurostars. Eurostars er et samarbeid mellom forskningsnettverket EUREKA og EU.

Regjeringen mener det er potensial for økt norsk deltakelse i Horisont 2020 og Eurostars sammenlignet med tidligere programmer. Gevinstene for de norske partnerne strekker seg utover selve finansieringen, i form av økt kvalitet, kunnskap-, kompetanse- og teknologioverføring, nettverk og markedsmuligheter.

Norges forskningsråd og Innovasjon Norge arbeider kontinuerlig med mobilisering av industri og øvrig næringsliv til programmene. Målet er at brukerne skal møte et klart, tydelig og brukervennlig apparat når det gjelder mobilisering og støtte til deltakelse i Horisont 2020.

Forberedelsene til det neste rammeprogrammet for forskning og innovasjon, Horisont Europa, er nå i gang, både i Europakommisjonen og i medlemslandene. Norge har gitt en ikke-bindende intensjonserklæring om deltakelse i neste programperiode. Dette gir oss mulighet til å delta i den strategiske planleggingsprosessen om innhold og innretning i neste programperiode. I neste programperiode

er satsingen på innovasjon styrket sammenlignet med inneværende periode. Nasjonalt vil det være en prosess for å vurdere norsk deltakelse i Horisont Europa.

Kunnskapsdepartementet har igangsatt en ekstern evaluering av effekter av norsk deltakelse i Horisont 2020. Norges forskningsråd og Innovasjon Norge er i gang med å evaluere sitt arbeid med mobilisering av forsknings- og innovasjonsmiljøer og næringslivet, og vil ved en eventuell norsk deltakelse vurdere behovet for endringer i lys av innretningen på det nye programmet.

Samtidig må nasjonale satsinger utvikles og dimensjoneres i sammenheng med internasjonale satsinger for å oppnå komplementaritet og synergier framover. Regjeringens gjennomgang av det næringsrettede virkemiddelapparatet vil se nærmere på samspillet mellom nasjonale og internasjonale virkemidler. Regjeringen legger til rette for at næringslivet kan delta i Europakommisjonen sine programmer for forskning, innovasjon og utvikling. Dette gir tilgang til ledende kunnskapsmiljøer og markeder. For å kunne utnytte mulighetene i programmene må norske små og mellomstore bedrifter må ha kunnskap og bevissthet omkring mulighetene som finnes. Forskningsrådet og Innovasjon Norge har virkemidler for å mobilisere og veilede norske aktører mot deltakelse i EU-programmer.

Regjeringen vil videreføre arbeidet med å øke norsk deltakelse i EU-programmene og legge til rette for at norske selskaper kan delta i innovative anskaffelser i andre europeiske land.

Enterprise Europe Network – COSME

I inneværende programperiode deltar ikke Norge i EUs konkurranseevneprogram for foretak og små og mellomstore bedrifter COSME (2014–2020). Vi er derimot en del av Enterprise Europe Network, som hører inn under dette programmet. For neste programperiode (2021–2027) vil COSME inngå som den del av Indre markedsprogrammet. Det vil fremover være en prosess for å vurdere hvorvidt Norge skal delta i dette programmet i neste periode, og eventuelt i hvor store deler av det.

Enterprise Europe Network er et globalt nettverk av bedriftsrådgivningsorganisasjoner som bistår små og mellomstore bedrifter og vitenskapsinstitusjoner med å realisere sine strategier og ambisjoner gjennom internasjonalt samarbeid. Nettverket hjelper bedrifter med å finne nye samarbeidspartnere i utlandet, samt løse utfordringer knyttet til eksport. Nettverket består av mer enn 600 partnerorganisasjoner i rundt 60 land. I Norge er Enterprise Europe Network lagt til Innovasjon Norge. Nettverket hjelper norske bedrifter med å:

- *Finne nye teknologier i utlandet og tilby deres teknologi og produkter til utenlandske samarbeidspartnere*
- *Finne utenlandske samarbeidspartnere*
- *Få informasjon og veiledning om finansieringsmuligheter i EU og informasjon om utenlandske markeder, produktmerking og- krav*
- *Få svar på spørsmål om EU-regler, lovgivning og standarder*

6.2 Innovasjon gjennom offentlige anskaffelser

Offentlige anskaffelser har potensial til å bli et viktig virkemiddel og en drivkraft for å stimulere til nytenking og omskifting. Innovative anskaffelser tar utgangspunkt i behovsdrevet innovasjon og åpner for at leverandørene kan tilby innovative løsninger til offentlige kunder. Dette kan særlig være en fordel for små og mellomstore bedrifter som ønsker å levere til det offentlige.

Oppdragsgiverne kan åpne for innovative løsninger gjennom å benytte åpne kravspesifikasjoner som angir oppdragsgiverens behov heller enn å spesifisere en bestemt løsning. Et annet sentralt element for å legge til rette for innovasjon, er å gjennomføre markedsdialog. På denne måten kan oppdragsgivere skaffe seg kjennskap til hvilke løsninger markedet har mulighet til å levere. Slik markedsdialog kan gi små og mellomstore bedrifter mulighet til å presentere sine løsninger. Denne typen anskaffelser omtales gjerne som *innovasjonsvennlige anskaffelser*.

Offentlige oppdragsgivere kan også aktivt søke etter innovative løsninger. Dette omtales gjerne som *anskaffelse av innovasjon* og kan være aktuelt i tilfeller hvor det offentliges behov ikke kan dekkes gjennom de løsningene som allerede er tilgjengelig i markedet.

Det er flere aktører som på ulike måter arbeider med tiltak som skal bidra til å få innovative anskaffelser til å bli en varig og etablert praksis. De offentlige virkemiddelaktørene på innovasjonsområdet omfatter Innovasjon Norge, Nasjonalt program for leverandørutvikling (Leverandørutviklingsprogrammet), Difi og KS.

Regjeringen vil legge til rette for økt bruk av innovative anskaffelser gjennom blant annet tiltakene om innovasjon i Meld. St. 22 (2018–2019) *Smartere innkjøp – effektive og profesjonelle offentlige anskaffelser*.

Veiledning om innovative offentlige anskaffelser

Difi bidrar med å utvikle og spre kompetanse og innovative anskaffelser i form av veiledning, maler og verktøy.

Anskaffelser.no og Difis øvrige kanaler ut mot ledere, innkjøpssjefer eller innkjøperne er viktige for særlig å spre kunnskap om innovasjonsvennlige offentlige anskaffelser.

Leverandørutviklingsprogrammet har som mål å bistå utvalgte offentlige virksomheter i enkelte anskaffelser som deretter brukes som gode eksempler for etterfølgelse av andre tilsvarende virksomheter. Leverandørutviklingsprogrammet har utarbeidet en modell for gjennomføring av innovative anskaffelser. Metoden legger vekt på viktigheten av at stat og kommuner implementerer både prosesser og holdninger som bidrar til innovasjon i anskaffelsesprosessen. KS har etablert flere nettverk som bidrar til kompetanseheving og erfaringsutveksling, og som har bidratt til å få på plass et forskningsbasert kunnskapsgrunnlag for innovative anskaffelser.

Innovasjonskontrakter

Gjennom ordningen Innovasjonskontrakter tilbyr Innovasjon Norge tilskudd til norske bedrifter som utvikler helt nye løsninger i tett samarbeid med en kunde. En innovasjonskontrakt inngås mellom en eller flere leverandører og en eller flere offentlige eller private virksomheter. Ordningen egner seg for offentlig-private samarbeid i før-kommersiell fase der en eventuell anskaffelse foregår i etterkant, etter vanlige anskaffelsesregler. I 2018 ble 329 mill. kroner på Nærings- og fiskeridepartementets budsjett nyttet til ordningen.. Innovasjonskontrakter er et egnet risikoavlastende virkemiddel i de tilfellene den offentlige kunden har et identifisert behov som det er vilje til å investere i å få løst. Kontraktene innebærer et tett og målrettet samarbeid mellom kunden og leverandør-bedriften gjennom innovasjonsprosessen.

6.3 Immaterielle verdier

Alle virksomheter har immaterielle verdier i en eller annen form. Dette er en samlebetegnelse for alle typer verdier som ikke har fysisk substans. Det kan dreie seg om kompetanse hos medarbeidere, foretaksnavn, domenenavn, varemerker, produksjonsprosesser, framgangsmåter, databaser, oppskrifter, design, ulike typer åndsverk, oppfinnelser og forretningshemmeligheter.

Omfanget og betydningen av de immaterielle verdiene øker globalt.¹⁵ De immaterielle verdiene har i stor grad overtatt rollen fra de materielle – maskiner og bygninger – som det primære grunnlaget for virksomhetenes verdi. Mange innovative små og mellomstore bedrifter har ett eller flere patenter som sitt vesentligste kapitalobjekt. Håndteringen av de immaterielle verdiene har derfor stadig større betydning for bedrifters konkurranseevne.

God håndtering av immaterielle verdier kan i mange tilfeller være avgjørende for virksomhetenes evne til å åpne og konkurrere i nye markeder, innhente kapital og inngå samarbeid og allianser.

Innovasjon krever ressurser og innebærer risiko for innovatøren. Dersom innovasjonen fritt kan kopieres av andre, kan det være vanskeligere for en innovatør å sikre seg avkastningen av innsatsen for å utvikle den. Det kan føre til at investeringen ikke lønner seg for virksomheten og kan videre føre til et lavere nivå på næringslivets investeringer i innovasjon enn det som samlet sett lønner seg for samfunnet. Dette er den grunnleggende begrunnelsen for å ha et system for beskyttelse av immaterielle verdier. Norge er også internasjonalt forpliktet til å tilby effektiv beskyttelse for industrielle rettigheter i henhold til sentrale internasjonale avtaler som WTO og EØS.

¹⁵ Ifølge den amerikanske Standard & Poor 500-indeksen utgjorde de materielle verdiene 83 prosent av markedsverdien i selskapene i 1975. I 2015 var samme andel - 83 prosent - av markedsverdien relatert til immaterielle verdier.

Immaterielle verdier og rettigheter

Immaterielle verdier kan beskyttes på ulike måter. De kan beskyttes gjennom immaterielle rettigheter eller, alternativt, hemmeligholdes. Disse to beskyttelsesformene må avveies mot hverandre, bl.a. i lys av foretakets forretningsmodell og bransje.

Immaterielle rettigheter er immaterielle verdier som er vernet av lovhjemlede rettigheter. Denne samlebetegnelsen omfatter industrielle rettigheter og opphavsrettigheter. Industrielle rettigheter omfatter i hovedsak patent, design og registrerte eller innarbeidede varemerker. De oppstår i all hovedsak ved at de blir registrerte etter søknadsbehandling.

Opphavsrettigheter oppstår derimot automatisk idet et «verk» er frembrakt. Det koster dermed ikke noe å opparbeide dem, men å håndheve dem kan være ressurskrevende.

Immaterielle verdier kan også ha et lovfestet vern uten å være immaterielle rettigheter. For eksempel vil forretningshemmeligheter ha vern mot misbruk etter regler i markedsføringsloven og straffeloven. Forslag til ny lov om forretningshemmeligheter ble sendt på høring i slutten av 2018, og er planlagt fremmet for Stortinget i 2019.

Patenter kan ha særlig stor betydning for innovative små og mellomstore bedrifter som er vekst- og eksportorienterte. For såkalte levebrødsbedrifter er beskyttelse av patenter som oftest mindre relevant, men selv for dem kan beskyttelse av design eller varemerker være av betydning. Unge høyinnovative bedrifter driver ofte teknologibasert virksomhet og er bygget opp rundt en forretningsidé eller en produktgruppe, som er bedriftenes største aktivum. Slike bedrifter står for en overveiende andel av små og mellomstore bedrifters søknader om patent, designrettigheter og varemerkeregistrering i Norge.

Uten tilstrekkelig bevissthet og kunnskap om hvordan immaterielle verdier kan sikres og utnyttes, kan mange bedrifter gå glipp av inntjening og i verste fall miste sitt eksistensgrunnlag. Myndighetene kan tilrettelegge ved å tilby kompetanse, gjennom at veilednings- og rådgivningstjenester er tilgjengelige for de bedriftene som trenger dem, og tilpasset små og mellomstore bedrifters behov.

Regjeringen vil:

- Videreføre den sterke satsingen på næringsrettet forskning og innovasjon hvor hoveddelen av virkemidlene retter seg mot små og mellomstore bedrifter.
- Følge opp gjennomgangen av det næringsrettede virkemiddelapparatet

for å få en effektiv og helhetlig innretning som legger til rette for innovasjon og næringsrettet forskning.

- Fortsette å styrke fylkeskommunens mulighet til å legge til rette for nye og videreutvikle eksisterende arbeidsplasser, ved å gi dem et tydeligere og sterkere ansvar for mobiliserende og kvalifiserende virkemidler som næringshageprogrammet, inkubatorprogrammet, mentorprogram, bedriftsnettverk, samt deler av etablerertilskuddet.
- Vurdere medlemskap i Europakommisjonenens rammeprogram for neste programperiode, herunder Horisont Europa, og eventuelt legge til rette for norsk uttelling i programmene gjennom et nasjonalt mobiliseringsarbeid.
- Fortsette å legge til rette for økt bruk av innovative offentlige anskaffelser gjennom blant annet tiltakene om innovasjon i Meld. St. 22 (2018–2019) Smartere innkjøp – effektive og profesjonelle offentlige anskaffelser
- Utarbeide en strategi for immaterielle verdier innenfor kreative næringer med mål om bedre sikring og utnytting av immaterielle verdier og rettigheter.
- Kartlegge eventuelle hindringer for næringslivets bruk av immaterielle rettigheter i Norge.

7 God nok tilgang til kompetanse og kapital

7.1 Kompetanse

Norges konkurransekraft er avhengig av en arbeidsstyrke som har høy og relevant kompetanse og god omstillingsevne. Små og mellomstore bedrifters verdiskapningsevne er avhengig av kompetente og produktive medarbeidere. Vedlikehold og kontinuerlig utvikling av kompetansen blant de ansatte vil være av stor betydning for å ha omstillingsdyktige bedrifter i alle deler av næringslivet.

Behovet for ulike typer kompetanse vil kunne variere betydelig avhengig av hvilken næringsgren og bransje som de små og mellomstore bedriftene opererer innenfor. Det innebærer at myndighetenes tilnærming må favne bredt og bidra til å dekke mange typer kompetansebehov. Grunnlaget for dette legges gjennom utdanningsløpet fra grunnskole til høyere utdanning. Satsing på livslang læring, fagskoleutdanning og realfag, teknologisk kompetanse med god kvalitet og relevans er avgjørende for små og mellomstore bedrifters omstillings- og verdiskapningsevne. En bred satsing på kompetanse i arbeidsstyrken vil derfor være avgjørende for at små og mellomstore bedrifter kan gi et økt bidrag til å skape vekst og flere jobber.

Med ny teknologi og digitalisering er det avgjørende at kompetansen til de sysselsatte i små og mellomstore bedrifter oppdateres jevnlig. Bedrifter som har udekket kompetansebehov kan risikere å tape kunder eller å måtte skrinlegge eller utsette utvidelser og nye satsinger.

Regjeringen har satt i gang en rekke initiativer som kan bidra til bedre betingelser for små og mellomstore bedrifter som trenger å oppdatere sin kompetanse. Det er blant annet opprettet en ordning der fagskoler, universiteter og høyskoler kan søke om midler til å utvikle fleksible videreutdanningstilbud i digital kompetanse. Tilbudene skal utvikles i samarbeid med bedrifter og næringsliv. Regjeringen samarbeider med partene i arbeidslivet om bransjeprogram for kommunal omsorgssektor og bransjeprogram for industri- og byggenæringen. Bransjeprogrammene er et spleiselag hvor staten betaler for å utvikle og drive tilbudene, virksomheter investerer egne ressurser og den enkelte ansatte investerer noe av sin fritid. Regjeringen vil også sette i gang et arbeid med å utvikle en digital plattform for etter- og videreutdanning som skal gi personer og virksomheter bedre oversikt over tilbudet av etter- og videreutdanning.

Kompetansebehovsutvalget (KBU)

Utvalget er i første omgang oppnevnt for 2017–2020 og skal avgi årlig rapport. Formålet med KBU er å frembringe den beste faglige vurderingen av Norges fremtidige kompetansebehov. KBU baserer seg bl.a. på en rekke ulike kilder og kunnskapsgrunnlag. I følge KBU vil de kompetansebehovene vi ser i dag trolig også være viktige fremover.

Gode grunnleggende ferdigheter, samarbeidsevner og omstillingsevner vil være i sentrale kompetansebehov. Yrkesfaglig kompetanse og digital kompetanse vil også være av stor betydning for næringslivet fremover.

I NHOs Kompetansebarometer for 2018 sier 6 av 10 medlemsbedrifter at de har udekkede kompetansebehov. Jo større bedriftene er, dess større synes behovet for høy utdanning. Det er likevel slik at små og mellomstore bedrifter har stort fremtidig behov for fagarbeidere, personer med yrkesfaglig bakgrunn, ingeniører og medarbeidere med høyere utdanning innenfor en rekke fagområder. Innenfor bygge- og anleggsnæringen vil det i fremtiden fortsatt være et stort behov for en rekke håndverksfag.

NAVs årlige bedriftsundersøkelser viser i hvilke bransjer og fylker mangel på kompetanse er særlig høy. Bygg og anlegg er blant de bransjene som har særlig store utfordringer, ikke minst i Nord-Norge.

Både bedrifter og offentlig sektor vil i fremtiden ha et stort behov for dyktige medarbeidere med fag- og yrkesutdanning. Norge kan ifølge SSB komme til å mangle så mange som 100 000 fagarbeidere i 2035. Regjeringen mener derfor at det er nødvendig å heve statusen til yrkesfagene og kjempe mot et uakseptabelt høyt frafall. Det er behov for flere lærlingplasser og flere tilpassede løp i utdanningen. Regjeringen vil derfor gjennomføre et yrkesfagløft med tre hovedmål; tettere samarbeid mellom skole og arbeidsliv, mer fleksible løp i fag- og yrkesopplæringen og bedre kvalitet og relevans i opplæringen. Dette er fulgt opp blant annet ved at regjeringen har besluttet en ny struktur for yrkesfag, som fastslår de ulike veiene fra skole og frem til fag- eller svennebrev. Dette blir den største endringen i yrkesfagutdanningen siden Kunnskapsløftet i 2006. Fra 2020 vil den nye yrkesfagutdanningen samle yrkesfagelever som har mer faglig til felles og utdanningen vil bli mer tilpasset arbeidslivets behov. Regjeringen har også satset på å øke antall fagarbeidere. Fra 2012 til 2018 har antall nye lærlinger økt med rundt 20 prosent.

Nettverk og sparringspartnere kan være av stor verdi for mange små og mellomstore bedrifter. Bedrifter med få ansatte har ofte mindre muligheter til å dekke hele bredden av kompetansebehov og må ofte hente inn tilleggskompetanse utenfra. Det kan også være krevende og kostbart for mindre bedrifter å etablere eller finne de nettverkene som kan tilføre bedriften den nødvendige kompetansen.

God samhandling mellom forskning, utdanning og næringsliv, skaper gode

læringsarenaer. I tillegg gir det mulighet for å koble kompetanse på tvers av næringer og grunnlag for utvikling av ny virksomhet. I dag skjer dette blant annet gjennom fellesprosjekter med basis i næringsklynger.

Med regionreformen får fylkeskommunene et større strategisk ansvar for den regionale kompetansepolitikken og blir sentrale i utarbeidelse av regionale kompetanseplaner. Regjeringens Kompetansereform understøtter fylkeskommunenes strategiske og koordinerende rolle i regional kompetansepolitikk. God rollefordeling, samarbeid og samordning mellom nasjonalt og regionalt nivå i kompetansepolitikken er viktig. Kompetansereformen har som mål å bedre tilgangen på fleksibelt tilbud av etter- og videreutdanning i hele utdanningssystemet og stimulere til utvikling av tilbud som kan kombineres med jobb.

Regjeringen har høye ambisjoner for Norge som kunnskapsnasjon, og ser det som avgjørende at små og mellomstore bedrifter har tilgang på kompetent arbeidskraft innenfor de områdene det er behov for. For å oppnå dette ser regjeringen det som sentralt å bedre samhandlingen mellom utdannings- og kompetansepolitikken og næringspolitikken for å bidra til god verdiskapingsevne hos små og mellomstore bedrifter. Regjeringen vil fortsatt prioritere livslang læring, fagskoleutdanning, realfag, teknologisk kompetanse med god kvalitet og relevans og legge til rette for kontinuerlig faglig fornyelse i utdanning, forskning og i næringslivet.

Regjeringen vil:

- Utarbeide og sette i gang en ny

kompetansereform¹⁶ for at ingen skal gå ut på dato og at flere skal kunne stå i jobb lenger. En melding til Stortinget om Lære hele livet-reformen vil legges frem våren 2020.

- Utarbeide en stortingsmelding om relevans i høyere utdanning, med fokus på tilrettelegging for god samhandling mellom utdanning og arbeids- og næringsliv.
- Gjennomføre en hensiktsmessig oppfølging av anbefalingene

i Digital21 blant annet gjennom:

- styrket politikkoordinering gjennom digitaliseringsministeren og regjeringens digitaliseringsutvalg
- utforming av nye strategier for kunstig intelligens og digitalisering av offentlig sektor.
- Utvikle en digital plattform for etter- og videreutdanning som skal gi personer og virksomheter bedre oversikt over tilbudet av etter- og videreutdanning.

¹⁶ Kompetansereformen utdyper regjeringens Kompetansepolitisk strategi (2017–2021) som ble utarbeidet i samarbeid med partene i arbeidslivet.

Digital21 er en strategi av og for næringslivet hvor målet er å gi myndighetene anbefalinger om hvordan næringslivet i større grad kan utvikle og dra nytte av kompetanse, teknologi, forskning og utvikling for å lykkes med digitalisering. Anbefalingene går på tvers av ulike næringer og bransjer, og aktører innenfor næringsliv og kunnskapsmiljøer har vært involvert i arbeidet. Det er etablert en egen hjemmeside for strategiarbeidet – www.Digital21.no. Næringsministeren mottok strategien fra Digital21 31. august 2018. Et viktig budskap fra Digital21 er at Norge ikke kan bli best på alle teknologiområder, og at vi derfor bør prioritere de teknologiområdene som kan gi størst avkastning for norsk næringsliv. Digital21 peker på kunstig intelligens, stordata, tingenes internett og autonome systemer som særlig viktige teknologier for Norge i tiden som kommer.

De overordnede anbefalingene fra Digital21 er å

1. utvikle den digitale teknologibasen som norsk næringsliv trenger fremover
2. sikre tilstrekkelig kompetanse med riktig innretning
3. gjøre dataressurser tilgjengelig og næringsrette infrastrukturen
4. sørge for cybersikkerhet
5. utvikle et offentlig rammeverk som stimulerer innovasjon og digitalisering

7.2 Inkludering

Arbeidskraften er vår viktigste ressurs. Det er derfor viktig at flest mulig tar del i arbeidslivet. Regjeringen arbeider på flere måter for å legge til rette for at flere kan komme i arbeid. Et viktig område er å sørge for at det kan skapes, utvikles og videreføres lønnsomme arbeidsplasser i næringslivet. Det kan bidra til at flere kommer i arbeid, og til at folk og arbeidsgivere kobles på en god måte til felles beste og til det beste for samlet verdiskaping. Regjeringen har to sentrale satsinger innenfor dette området: En inkluderingsdugnad, hvor målet er at flere med nedsatt funksjonsevne og hull i CVen kan komme i jobb, og et integreringsløft hvor målet er å inkludere innvandrere i større grad i arbeids- og samfunnsliv. Inkluderingsdugnaden er et felles samfunnsoppdrag hvor både offentlig sektor og næringslivet, herunder små og mellomstore bedrifter, bidrar for å få flere i jobb.

Regjeringen ønsker at staten skal gå foran i inkluderingsarbeidet. Derfor er det satt som mål at fem prosent av de

nyansatte i staten skal være personer med nedsatt funksjonsevne eller hull i CVen. Regjeringen arbeider videre med å utvikle verktøy og tiltak som skal understøtte dette. I statsbudsjettet for 2019 er inkluderingsdugnaden styrket med 125 mill. kroner. For små og mellomstore bedrifter er særlig NAVs markedskontakter og lønnstilskuddsordning relevante tiltak. Markedskontaktene kobler folk som står utenfor arbeidslivet med bedrifter som søker arbeidskraft. For å legge til rette for økt bruk av lønnstilskudd, vil det innføres et standardisert refusjonssystem hvor støttesatsen utgjør 60 prosent av lønn og sosiale utgifter for arbeidssøkere med nedsatt arbeidsevne, og 40 prosent for andre arbeidssøkere som har vanskeligheter med å skaffe seg arbeid. Støttesatsen vil trappes ned over tid for den enkelte bruker.

Regjeringen vil:

- Videreføre satsingen på inkluderingsdugnaden

7.3 Kapital

Små og mellomstore bedrifter vil operere i stadig mer krevende markeder, og må forholde seg til en rask utvikling på mange områder som er av stor betydning for bedriftene. Dette krever at små og mellomstore bedrifter har god evne til omstilling og innovasjon. Dette forutsetter blant annet god nok tilgang til kapital. Små og mellomstore bedrifter i alle bransjer og alle faser er derfor avhengige av at kapitalmar-

kedene fungerer godt. Velfungerende kapitalmarkeder, finansiell stabilitet og forutsigbare rammevilkår er med på å fremme investeringer og reduserer risiko slik at forventet lønnsomme prosjekter og bedrifter får tilgang til nok og riktig kapital.

Den viktigste kilden til kapital for små og mellomstore bedrifter er kapitalmarkedet i Norge. Regjeringen vil legge til

rette for at flere bedrifts- og samfunnsøkonomisk lønnsomme prosjekter gjennomføres. Statens kapitalvirkemidler har som mål å støtte prosjekter som er bedrifts- og samfunnsøkonomisk lønnsomme på sikt, men som uten den offentlige støtten ikke ville funnet sted, blitt utsatt eller gjennomført i et mindre omfang enn det som er samfunnsøkonomisk lønnsomt. Det næringsrettede virkemiddelapparatet bidrar blant annet med ordninger for risikoavlastning.

I hovedsak er kapitalmarkedet i Norge velfungerende, og lønnsomme prosjekter synes å ha god tilgang til finansiering. Likevel kan det oppstå flere utfordringer når en bedrift søker etter kapital. En av utfordringene oppstår fordi bedriften og investor eller långiver ofte har ulik informasjon om bedriften, for eksempel om forventet fremtidig lønnsomhet. Dette kan være en større utfordring for små og mellomstore bedrifter enn for større bedrifter.

Kapitalmarkedets virkemåte vurderes jevnlig, bl.a. i den årlige finansmarkeds-meldingen. I tillegg vurderte Kapitaltilgangsutvalget næringslivets tilgang til kapital i sin utredning.

7.3.1 Oppfølgingen av Kapitaltilgangsutvalget

Regjeringen oppnevnte våren 2017 et offentlig utvalg som skulle vurdere næringslivets tilgang til kapital. Kapitaltilgangsutvalget leverte 1. mars 2018 sin utredning, NOU 2018: 5 *Kapital i omstillingens tid*. Utredningen inneholder vurderinger av en rekke temaer og problemstillinger knyttet til kapitaltilgang og det norske kapitalmarkedet, samt anbefalinger for å effektivisere dette.

Etter utvalgets vurdering fungerer det norske kapitalmarkedet i hovedsak godt. Forventet lønnsomme prosjekter og virksomheter får stort sett nok og rett finansiering. Utvalget har likevel en rekke anbefalinger for å øke kapitaltilgangen til næringslivet og effektivisere kapitalmarkedets funksjonsmåte. Utvalget mener at det bl.a. er mulig å legge til rette for en bedre kanalisering av den tilgjengelige kapitalen og for en mer effektiv kobling mellom gründerne og bedriftene som søker finansiering og kapitaleierne som søker investeringsmuligheter. Det foreslår også tiltak som skal bedre informasjonsflyten i markedet, og at offentlige virkemidler gjøres mer oversiktlige, effektive og tilgjengelige.

Utredningen gir et godt grunnlag for å vurdere kapitalmarkedet og næringslivets tilgang på kapital. Utredningen var på offentlig høring våren 2018. Ansvarlige departementer vurderer utvalgets anbefalinger med tanke på egnet oppfølging og ser dem i sammenheng med andre pågående prosesser og arbeider, slik som regelverksutvikling på finansmarkedsområdet og den helhetlige gjennomgangen av virkemiddelapparatet.

7.3.2 Gjennomføring av EUs kapitalkravsregelverk og SMB-rabatt

Det viktigste bidraget til god og stabil tilgang på banklån for norske bedrifter er solide og veldrevne banker som opererer i velfungerende finansmarkeder. En av regjeringens hovedprioriteringer for finansmarkedene er å sikre at banker og andre finansforetak er solide nok til å yte tjenester og innfri forpliktelser overfor resten av økonomien også i usikre tider. Kapitalkrav skal sikre at bankene har evne til å tåle tap uten å måtte innskrenke utlånsvirksomheten eller

i verste fall gå over ende. I EU er det lempeligere kapitalkrav for bankenes utlån til små og mellomstore bedrifter enn det som i utgangspunktet følger av det risikobaserte regelverket. Denne spesialbehandlingen omtales ofte som «SMB-rabatten». Formålet er å legge til rette for bedre tilgang på banklån for slike bedrifter i EU. Denne rabatten er foreløpig ikke tatt inn i norsk regelverk, siden EU-regelverket den inngår i, kapitalkravsregelverket CRR/CRD IV fra 2013, ikke har vært innlemmet i EØS-avtalen. CRR/CRD IV-regelverket ble besluttet innlemmet i EØS-avtalen 29. mars 2019, sammen med en lang rekke andre rettsakter på finansmarkedsområdet. Beslutningene trer først i kraft når alle tre EØS/EFTA-statene har hevet sine konstitusjonelle forbehold. Basert på foreløpige antagelser vil beslutningene og gjennomføringsregelverket kunne tre i kraft i siste halvdel av 2019. Den såkalte SMB-rabatten vil dermed bli innført også for norske banker.

7.3.3 Offentlige kapitalvirkemidler

I tillegg til de ordinære finansieringsmarkedene bidrar ulike offentlige ordninger med kapital til norsk næringsliv, og da særlig til den delen av næringslivet som av ulike grunner ikke lett kan få finansiering på markedsmessige vilkår, slik som små og mellomstore bedrifter. Virkemidlene kan bidra til økt kapitaltilgang for bedrifter og utløse privat kapital og kompetanse. Kapitalvirkemidlene omfatter lån, garantier og egenkapital. Kapitalvirkemidlene skal bidra til at det realiseres flere bedrifts- og samfunnsøkonomisk lønnsomme prosjekter i næringslivet, enn det som ville vært tilfelle uten disse virkemidlene.

Regjeringen har i budsjettet for 2019 opprettholdt et høyt nivå på bevilgnin-

gene for å sikre langsiktig konkurransekraft, omstillingsevne og stimulere til vekst i privat, konkurranseutsatt næringsliv. Regjeringen har blant annet økt rammen for Innovasjon Norges innovasjonslåneordning med 300 mill. kroner, til 1 200 mill. kroner. En økning av lånerammen vil gi Innovasjon Norge mulighet til å benytte samarbeidsavtalene med Det europeiske investeringsfondet (EIF), finansiert av Horisont 2020. Ved å benytte disse avtalene får Norge utløst mer kapital til innovative prosjekter i næringslivet. I tillegg øker effekten av offentlige midler, gjennom at de suppleres av midler fra EU. Tilbud om lån og garantier gjennom GIEK og Eksportkreditt Norge er viktige virkemidler for at bedrifter skal lykkes i internasjonale markeder. Eksportfinansieringstilbudet er nærmere omtalt over. Regjeringen har igangsatt en helhetlig gjennomgang av det næringsrettede virkemiddelapparatet, som er nærmere omtalt over.

Enova er et sentralt virkemiddel i utviklingen av lavutslippssamfunnet, og Enova har støtteprogrammer til klima- og energitiltak innenfor en rekke områder. Både små og store bedrifter kan søke om støtte til slike prosjekter. Siden 2012 har Enova støttet over 6000 prosjekter over hele landet, innenfor industri, transport, bygg og energi. Enova har en egen rådgivingstjeneste for næringslivet der man får informasjon om Enovas tilbud og ulike typer klima- og energitiltak. Informasjon om dette finnes på www.enova.no.

Regjeringen vil:

- Innføre SMB-rabatten når EUs CRR/CRD IV-regelverket trer i kraft i EØS-avtalen.
- Følge opp Kapitaltilgangsutvalgets utredning og anbefalinger

Oversikt over sentrale kapitalvirkemidler

LÅN OG GARANTIER

Lavrisikolån *gis i hovedsak til prosjekter sammen med lån fra private banker på markedsmessige vilkår. Lavrisikolån brukes til å delfinansiere investeringer i bygninger, driftsutstyr, fiskefartøy og til investeringer i landbruket. Lånene bidrar til å utløse annen finansiering.*

Innovasjonslån *kan benyttes til delfinansiering av investeringsprosjekter som handler om nyetablering, nyskaping, omstilling og utvikling, hvor det er vanskelig å finne tilstrekkelig risikovilje for gjennomføring i det private kredittmarkedet.*

Distriktsrettede risikolån *kan gis til toppfinansiering av antatt lønnsomme investerings- og utviklingsprosjekter som er vanskelig å finansiere i det private kredittmarkedet.*

Landsdekkende og distriktsrettede garantier *kan tilbys i forbindelse med driftskreditt eller investeringslån, primært til små og mellomstore bedrifter.*

Eksportkredittgarantier *(gjennom Alminnelig garantiordning og Garantiordning for investeringer i og eksport til utviklingsland) kan benyttes til å fremme norsk eksport og investeringer i utlandet.*

Eksportkredittordningen *kan benyttes til å tilby lån til kjøpere av norske eksportørers kapitalvarer og tjenester.*

EGENKAPITAL

Pre-såkornfond *skal delfinansiere og utløse privat investeringskapital til innovative bedrifter yngre enn fem år. Hver bedrift kan motta inntil 3 mill. kroner i tilskudd gjennom fondet. Private investorer, primært forretningsengler, skal delta med minst 50 pst. av kapitalen som investeres i hver enkelt bedrift. Det innebærer at bedriftene kan få tilført 2–6 mill. kroner. Ordningen er et supplement til Etablerer-tilskuddsordningen og såkornfondsordningene.*

Såkornfondsordninger *skal bidra til å utløse privat kapital til investeringer i tidlig fase. Fondene skal tilby risikovillig kapital og relevant kompetanse. Fondene er privat drevet, og staten bidrar gjennom ansvarlige lån (fond opprettet i 2005 eller tidligere) eller egenkapital (fond opprettet i 2014 og senere) og risikoavlastning.*

Investeringsfond for Nordvest-Russland og Øst-Europa *skal fremme næringssamarbeid mellom Norge og Russland, andre land som tidligere var republikker i Sovjetunionen og land i Sentral- og Øst-Europa som ikke er medlemmer av EU. Fondet skal prioritere investeringer i selskaper som bidrar til verdiskaping og næringsutvikling i Norge.*

De tre statlig heleide investeringsselskapene Argentum Fondsinvesteringer AS, Investinor AS og Nysnø Klimainvesteringer AS *skal på ulike måter fremme kapitaltilgang for antatt lønnsomme selskaper og prosjekter, sammen med private medinvestorer. For alle de tre selskapene har staten forretningsmessige mål med sikte på konkurransemessig avkastning, samt enkelte andre mål/begrunnelser. Argentum investerer i aktive eierfond (private equity) som igjen investerer i ventureselskaper og andre unoterte selskaper. Investinor investerer direkte i unoterte selskaper. Nysnø Klimainvesteringer investerer både direkte og via fond, i selskaper med teknologi som kan bidra til reduksjon i klimagassutslipp.*

7.4 Skatte- og avgiftsendringer som kan fremme verdiskaping

Skatte- og avgiftssystemet er en viktig del av rammebetingelsene for små og mellomstore bedrifter. Utformingen av skatter og avgifter påvirker blant annet lønnsomheten av å etablere og drive virksomhet, tilgang til kapital, investeringer og arbeidsmarkedet, og det er et virkemiddel i klima- og miljøpolitikken.

De fleste små og mellomstore bedrifter i Norge er privateide. Regjeringen vil styrke det norske, private eierskapet. Formuesskatten ilegges kun norske eiere, og gjør det vanskeligere å beholde norsk eierskap til norske små og mellomstore bedrifter. I Granavolden-plattformen sier regjeringen at den vil senke det totale skatte- og avgiftsnivået og fortsette nedtrappingen av formuesskatten på arbeidende kapital. Reduksjon av det totale skatte- og avgiftsnivået stimulerer til vekst og omstilling for den store bredden av norske små og mellomstore bedrifter.

Skatte- og avgiftssystemet har som hovedformål å finansiere offentlige utgifter. Det er et mål om at skattesystemet i minst mulig grad skal hemme produktivitet og verdiskaping i økonomien. Skattesystemet bør derfor likebehandle ulike næringer, investeringer og eieformer. Det bør innrettes slik at det ikke bidrar til å låse ressurser i uproduktive næringer eller virksomheter. Kombinasjonen av brede skattegrunnlag, lave skattesatser og skattemessig likebehandling av næringer, virksomheter og investeringer vil bidra til at ressursene utnyttes best mulig. Regjeringen har gjort flere endringer i skattesystemet som kan bidra til å fremme verdiskaping, også i små og mellomstore bedrifter.

Lavere selskapsskattesats

Selskapsskattesatsen er redusert fra 28 prosent i 2013 til 22 prosent i 2019. Lavere selskapsskatt virker stimulerende på investeringer i Norge, og det er en endring som kommer alle norske bedrifter til gode, uavhengig av størrelse. Skatteutvalget (NOU 2014: 13 Kapitalbeskatning i en internasjonal økonomi) peker på at lavere skattesats for selskap kan føre til at flere investeringsprosjekter i Norge kan bli lønnsomme. I tillegg kan lavere selskapsskatt motvirke at kapital og virksomhet flyttes ut av landet, samt redusere faren for kunstig overskuddsflytting og skatteplanlegging.

Endringer i formuesskatten

Siden 2013 er formuesskattesatsen redusert fra 1,1 prosent til 0,85 prosent. Bunnfradraget er økt fra 870 000 kroner til 1,5 mill. kroner per formuesskattepliktige. I 2017 ble det innført en egen verdsettelsesrabatt for aksjer og driftsmidler på 10 prosent. Denne verdsettelsesrabatten ble økt til 20 prosent i 2018 og videre til 25 prosent i 2019. I 2019 ble i tillegg nærings eiendom inkludert i verdsettingsgruppen.

Endringene bidrar til å styrke norsk privat eierskap. Den økte verdsettelsesrabatten for aksjer mv. vil øke avkastningen etter skatt av å investere i aksjer og driftsmidler for de som er i formuesskatteposisjon. Videre dempes favoriseringen i formuesskatten av investeringer i bolig fremfor investering i næringsvirksomhet. Endringen kan bidra til at en større del av sparingen kanaliseres til investeringer i nærings-

virksomhet, herunder små og mellomstore bedrifter. Det kan også bidra til økte investeringer blant små og mellomstore bedrifter som er avhengige av norsk egenkapital for å få gjennomført sine prosjekter.

Utredning om formuesskattens betydning for små og mellomstore bedrifter og deres eiere

Mange næringslivsaktører, gründere og eiere av små og mellomstore bedrifter mener at formuesskatten har negative sider. Nærings- og fiskeridepartementet har lyst ut et oppdrag om å få gjennomført en empirisk basert utredning om formuesskattens virkninger for næringslivet med et fokus på små og mellomstore bedrifter.

Formålet med utredningen er å få et bedre bilde av hvordan formuesskatten påvirker små og mellomstore bedrifter og deres eiere. Det finnes en god del teoretisk basert forskning og utredninger om formuesskattens virkninger. Det er imidlertid mindre empiri som belyser sammenhenger mellom formuesskatt, investeringer og eierskap i Norge. Sentrale spørsmål er blant annet: Hvem betaler formuesskatt? Hvilke effekter har formuesskatten på eieres utbytte- og investeringsbeslutninger? Hva kjennetegner selskapene og eierne som tar ut utbytte fra sine bedrifter for å betale formuesskatt? Det skal leveres to delrapporter, og arbeidet ventes slutført sommeren 2020.

Ny ordning for beskatning av ansatteopsjoner

Bruk av opsjoner kan bidra til å avhjelpe eventuell mangel på kapital i selskaper. Opsjoner kan benyttes som en delvis erstatning for ordinær lønn og innebærer at eierskap, risiko og potensiell verdiskaping deles med ansatte som kommer inn i selskapet etter etablering.

Tildeling av opsjoner gjør at den ansatte får en direkte økonomisk interesse i at verdien av selskapets aksjer utvikler seg så godt som mulig. Samtidig bidrar opsjoner til å redusere likviditets- og kapitalbehovet i selskapet.

I den ordinære beskatningsordningen for opsjoner i arbeidsforhold utsettes skattleggingen av en eventuell opsjonsfordel fra tidspunktet den ansatte mottar opsjonen, fram til den ansatte løser opsjonen inn i aksjer. På visse vilkår gis det også en skattefri opsjonsfordel, som ble økt fra 2017. Videre kan opsjonsfordelen fordeles som inntekt over flere år, hvis det gir lavere skatt. Disse reglene gjelder for ansatteopsjoner i alle selskaper.

I forbindelse med statsbudsjettet for 2018 ble det i tillegg innført en ny, særskilt beskatningsordning for opsjoner i arbeidsforhold for ansatte i små, nyetablerte selskaper. Vilkår for ordningen er blant annet at aksjeselskapet er seks år eller yngre og har ti eller færre ansatte. Ordningen innebærer en ytterligere utsettelse av skatteplikten, fram til den ansatte selger aksjene som ble kjøpt ved innløsning av opsjonen. Videre vil de særlige reglene for fastsettelse av en opsjonsfordel ved innløsning av opsjonen gi redusert skatt dersom aksjeverdien synker mellom innløsning av opsjonen og salg av aksjene. Dersom salgssummen er lavere enn det den ansatte betalte for aksjene ved innløsningen av opsjonen (tillagt eventuell opsjonspremie), bortfaller skatteplikten helt, og det gis fradrag i alminnelig inntekt tilsvarende tapet.

Kapitaltilgangsutvalget anbefalte at ordningen med utsatt beskatning av opsjoner i arbeidsforhold gjøres vesentlig mer attraktiv.

Ordning med fradrag for investeringer i oppstartsselskaper

For å øke tilgangen på privat risiko-finansiering ble det i 2017 innført en skatteinsentivordning for langsiktige investeringer i oppstartsselskap med færre enn 25 årsverk og driftsinntekter under 40 mill. kroner. I ordningen blir det gitt fradrag i alminnelig inntekt for personlige skatteyttere for aksjeinnskudd i kvalifiserte aksjeselskap for opptill 500.000 kroner årlig. (Ordningen virker å ha fått et begrenset omfang så langt).

Regjeringen vil:

- Prioritere skatte- og avgifts- endringer som styrker vekstevnen i økonomien, letter omstilling og skaper nye arbeidsplasser.
- Vurdere Kapitaltilgangsutvalgets utredning og anbefalinger.
- Lyse ut et utredningsprosjekt om formuesskattens betydning for små og mellomstore bedrifter og deres eiere.

Småbedriftslivet og arbeidet med strategien

Det er viktig for regjeringen å lytte til næringslivet. I forberedelsene til arbeidet med denne strategien er det avholdt møter med mange enkeltbedrifter, næringslivsorganisasjoner og grupper med bedrifter. Det er avholdt innspillmøter for små og mellomstore bedrifter i Ålesund, Florø, Gjøvik, Hønefoss, Stavanger, Kristiansand, Grimstad og Risør. Næringslivsorganisasjoner som Virke, Bedriftsforbundet og NHO har også vært aktive bidragsytere til strategiarbeidet. Organisasjonene har kommet med gode forslag og innspill om hva som er viktig for deres medlemsbedrifter.

Strategien er en del av regjeringsprosjektet Småbedriftslivet. Prosjektet har som formål å utvikle, gjennomføre og kommunisere regjeringens politikk for små og mellomstore bedrifter. Alle regjeringspartiene har et stort engasjement for små og mellomstore bedrifter, noe som også ble synliggjort da ledelsen i de fire regjeringspartiene deltok på oppstarten av Småbedriftslivet, som ble markert på Lillestrøm 25. juni 2019. I løpet av en kort formiddag møtte statsministeren, finansministeren, barne- og familieministeren, klima- og miljøministeren og næringsministeren femti små og mellomstore bedrifter fra nedre Romerike. Bedriftene kom med konkrete forslag til hvordan næringspolitikken bør utformes. De kom med tilbakemeldinger om hva som virker, hva som kan gjøres annerledes og hva de trenger for at deres småbedriftsliv skal være så godt som mulig.

Regjeringens engasjement for små og mellomstore bedrifter ender ikke med fremleggelsen av denne strategien. Det er, som det er pekt på i de foregående kapitlene, mange arbeider og flere større prosesser som er i gang, for eksempel oppfølgingen av gjennomgangen av det næringsrettede virkemiddelapparatet, Digital21 og Kapitaltilgangsutvalgets anbefalinger. I tillegg skal alle innspill som har kommet fra bedrifter, næringslivsorganisasjonene og privatpersoner, men som ikke rakk å bli behandlet før strategien ble ferdigstilt, bli grundig vurdert. Innspillene er et viktig informasjonsgrunnlag for videreutvikling av næringspolitikken.

På nettsiden www.regjeringen.no/smabedriftslivet kan alle som ønsker det, fortsatt gi sine innspill til regjeringen.

Utgitt av:
Departementene

Bestilling av publikasjoner:
Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon
www.publikasjoner.dep.no

Telefon: 22 24 00 00

Publikasjoner er også tilgjengelige på:
www.regjeringen.no

Design: Gjerholm design

Andre foto: Unsplash.com, Pexels.com

Publikasjonskode: W-0030 B

Trykk: Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon – opplag 100

småbedriftslivet

NORGES VERDISKAPERE